

40
Diss.

4159

Bibl. Lyp.

N° 2485.

4° Diff. 4159.

ARGUMENTA ORATORIÆ SACRÆ

CUM
EORUM FONTIBUS

IN
COLLEGIIS PUBLICIS EX ORATORIA
SACRA

IN
ALMA CATHOLICA ET ELECTORALI UNIVER-
SITATE INGOLSTADIENSI
EXPLICATA

A
FERDINAND. BALTH. ECKHER
SS. Theol. & J. U. Doct. Protonotar. Apost. Sereniss.
Electoris Bav. ac Reverendissimi ac Celsissimi S. R. I. Princ. ac
Episc. Eystett. nec non Reverendissimi ac Episcopalis Consistor.
Ratisbon. Confil. Ecclesiast. Summæ Cathedralis Eccles. Eystett. & Insignis
Collegiatæ ad SS. Joannes Ratisbonæ Canonico, Controv. Fidei & Ora-
toriæ sacræ Profess. Ord. Almæ, Cathol. & Electoral. Universita-
tis Procancell. ac ejusdem p. t. Rectore & ad D. V. specio-
sam Parocho.

ANNO 1763.

INGOLSTADII

Typis, Mariæ Annæ Schleigin, Typogr. Acad. Viduæ,
Per Antonium Weissengrueber, p. t. Factorem.

APPROBATIO.

Hæc de Argumentis Oratoriæ sacræ elucubratio,
sicut fidei & bonis moribus apprime consonat,
favetque plurimum, ita singularem Clarissimi
Auctoris sui, de Theologia, præsertim Polemica, præ-
clare Meriti, industriam, & ardens omnibus com-
modandi desiderium novo argumento demonstrat.
Ita censeo 19. Jun. 1763.

VIRGILIUS KROELL S. J.

Professor Theol. & p. t. Sacræ
Facultatis Decanus,

PRÆFATIO.

QUæ, & quanta emolumenta Serenissimi Duces, & Electores Bavarix &c.&c. Almx Universitati Ingolstadiensi a tempore ejusdem institutionis nullis parcendo sumptibus clementissime præstiterint, Orbi litterato plusquam notorium, imo compertum est: quomodo autem & qualiter Modernus Serenissimus Elector MAXIMILIANUS JOSEPHUS &c.&c. sua Munificentia eandem specialiter promovere, novis scientiis locupletare, & scientias optimis ordinationibus facilitare dignatus sit, neminem latere potest, qui hodiernum statum prædictæ Universitatis vel obiter inspicit.

Ædificium Academicum oculis exhibet, quomodo Palladium vetustate antiquatum jam mutatum sit in splendidum Palatium, quatuor facultatum Auditoria in totidem Athenæa, Palestra thesium propug-

natoria in speciosam Aulam, locus Bibliothecæ Academicæ in publicum Gazophylacium.

Mutæ etiam Icones in quatuor Bibliothecæ angulis prostantes, ac inclytas facultates repræsentantes viva quasi voce loquuntur, qualiter numerus librorum ad mandatum Serenissimi hujus Electoris &c. &c. fuerit auctus. hæ ipsæ statuæ indignant Musæum in loco contiguo jussu Clementissimi Ducis &c. &c. hunc in finem exstructum, ut ad istud D D. studiosis quibusdam diebus & horis accessus pateat pro lectione librorum ipsis ex memorata Bibliotheca ministrandorum.

Jam ad artes liberales & ad quatuor inclytas facultates oculos paulisper convertamus. non fuit satis Serenissimo Electori &c. &c. Artium Liberalium Magistris salarium annuum liberalissime augere; etiam Magistrum ad docendam Orthographiam, & ornatum styllum germanicum anno 1760 Clementissime designavit.

De emolumentis ab hoc Serenissimo Electore
&c. &c. facultati Philosophicæ præstitis quid comme-
morem? floruit hoc studium, ac etiamnum floret in
hac alma Universitate: prout illius cursus a Clarissi-
mo P. Josepho Mangolt antehac ibidem Philosophiæ,
postea Theologiæ Professore, nunc studiorum Incly-
ti Collegii Soc. Jesu Præfecto ante septem annos ty-
pis editus, & modo recens ab ipsius Clarissimo fra-
tre P. Maximo Mangolt Theologiæ Professore prælo
datus luculenter demonstrant; attamen Serenissimo
Electori &c. &c. non defuit sagacitas huic studio sua
præstandi emolumenta: ad Physicam experimenta-
lem procurare dignatus est instrumenta & numero &
varietate & selectu æstimatissima. præterea Philoso-
phiam sæcularibus ad parcendum eorum sumptibus
per biennium tradi, atque pro majori Auditorum so-
lertia illorum profectum in fine cujuslibet anni
scholastici examine probari mandavit.

Saluberrima facultas Medica præ reliquis habet,
quod de Munificentia Serenissimi Electoris MAXI-

MILIANI JOSEPHI &c. &c. prædicet. Huic in acceptis debet hortum botanicum novo horto adiacente insigniter auctum, speciosum theatrum anatomicum (cui simile alibi haud est reperire) in medio ædificii hortensis exstructum, Cathedram Chimiæ, & Chirurgiæ noviter erectam, instrumenta pretiosa ad demonstrationes tum Physiologicas tum chymicas tum ad operationes chirurgicas &c. Parisiis magnis sumptibus comparata, & ad usum publicum huc translata.

Consultissima facultas Juridica non facile alii permittet spartam deprædicandi monumenta, quæ in ista Serenissimi Electoris MAXIMILIANI JOSEPHI &c. &c. Providentia sapientissime posuit. Insignes Cathedræ Juris Naturæ, Juris Publici Romano-Germanici, Cameralis, & Oeconomici a Gloriosissimo Electore &c. &c. erectæ (unde jam tot Illustria a Perillustri ac Excellentissimo Auctore in Publicum emanarunt specimina, unde tam præclara Reipublicæ prodierunt fulcra) ad immortalem Potentissimi MA-
XIMI-

MAXIMILIANI &c. &c. gloriam incessanter perorant. Istis Providentissimus Elector &c. &c. adjunxit Cathedram Juris statutarii Bavarici Civilis, Judiciarii & Criminalis. quid Patriotis utilius? quid tribunalibus optatius? quid Curis præstantius? quid Provinciis Bavaricæ saluberrime constitui potuisset?

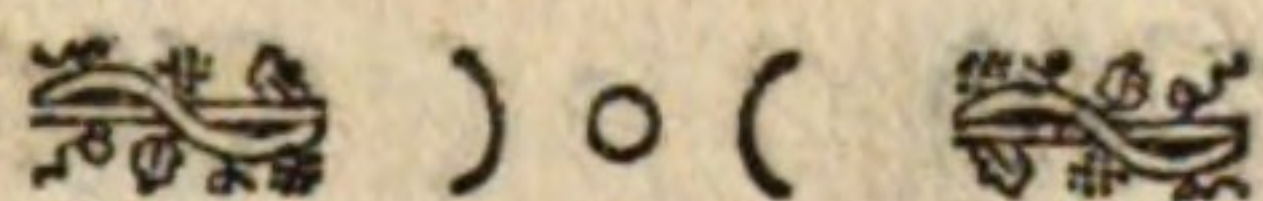
Testimonium domesticum videri posset; si membrum facultatis Theologicæ hujus emolumenta sub gloriosissimo Regimine Serenissimi Electoris MAXIMILIANI JOSEPHI &c. &c. accepta recensere vellet. prætereo itaque Clementissima Rescripta, quibus Princeps Religiosissimus Jura & Privilegia facultatis Theologicæ benignissime fulcire non dubitavit. hoc unum, quod ad rem præsentem propius facit, commemorare licebit, Serenissimum Electorem &c. &c. ad imitationem aliarum Academiarum, præcipue in Provinciis Austriacis, etiam in ista Professuram Homileticam, seu Oratoriæ sacre instituisse.

Quis non ex istis in compendio relatis sole clarius videt, quod serenissimus Elector Maximilianus &c. &c. erga

erga suam Universitatem Anglipolitanam sit Manu, seu Munificentia Maximus? Maximus in hujus munificæ provisione, Maximus in ejusdem Privilegiorum conservatione, Maximus in sapientissima illius gubernatione, Maximus in sagacissima omnium scientiarum promotione.

Cum jam a serenissimo Electore &c. &c. per Clementissimum Decretum de dato 25. Junii 1759. ad Almam Universitatem emanatum mihi commissæ sit Professura sacrae Oratoriae, & a me paulatim 5. annis provisæ; ad instantiam meorum DD Auditorum ea, quæ de Argumentis Oratoriae sacrae eorundemque fontibus in Collegiis publicis ad initium hujus anni Scholastici explicavi, typis communicare volui, etiam præcedentia, & subsequents pro universa Oratoria sacra ex Auctoribus istam vel ex instituto vel sparsim tractantibus (quotquot ad manus venerunt) conscripta & in compendium redacta proxime communicaturus, quam primum alii labores decreverint, atque vires meæ incrementum ceperint.

CAPUT

CAPUT I.

DE

ARGUMENTIS ORATORIÆ

SACRÆ IN GENERE.

INSTITUTIO

PRÆDICATIONIS VERBI DIVINI.

Posset Deus ter Optimus Maximus in sua Religione Divinitus revelata homines *immediate* illuminare, ac in servitio sibi debito *per se* dirigere: attamen hoc *immediate*, & *per se ordinarie* non facit; sed adhibet ministros juxta illud Apostoli Pauli. 1. ad Cor. 4. Sic nos existimet homo ut ministros Christi. Isti specialiter sunt Oratores sacri, seu Prædicatores Verbi Divini secundum illud: *prædicate Evangelium omni creaturae.* Marc. c. 16. v. 14.

EXPLICATIO

EX S. GREGORIO.

Omnis creaturæ nomine signatur homo. Omnis autem creaturæ aliquid habet homo: habet namque commune esse cum lapidibus, vivere cum arboribus, sentire cum animalibus, intelligere cum

A

cum

cum Angelis. Si ergo commune habet aliquid cum omni creatura homo, juxta aliquid omnis creatura est homo. Omni ergo creaturae praedicatur Evangelium, cum soli homini praedicatur. *Homilia 29. in Evangelia.*

OFFICIUM PRÆDICATORIS

VERBI DIVINI, SEU ORATORIS SACRI.

Quando Christus Dominus suos Apostolos misit ad praedicandum, tunc dixit: *docete omnes gentes.* Officium igitur Praedicatoris, seu Oratoris sacri est *docere.* Præterea promissum Spiritum sanctum in forma ignitarum linguarum misit super capita illorum, per quod significavit, quod sicut igni proprium sit illuminare, & accendere; ita & ipsi debeant illuminare, seu docere, & accendere seu movere: Praedicatoris igitur officium est etiam *movere.*

Quomodo autem hoc perficiatur, Apostolus Paulus expressit ad Timotheum: ep. 2. c. 4. *instā opportune, importune, argue, obsecra, increpa in omni patientia, & Doctrina.* Ex quo inferitur, quod sacer Orator ordinarie non moveat, nisi prius persuadeat: hujus itaque officium est *persuadere.*

Idem dicit S. Augustinus l. 4. de *Doctrina Christiana* c. 25. cum autem Eloquentiae universalis sit Officium in quocunque genere dicere apte ad persuasionem: finis autem id, quod intenderis persuadere dicendo, in quocunque genere dicit quidem eloquens concionator apte ad persuasionem: sed nisi persuadeat, ad finem non pervenit eloquentiae.

Hisce Officiis aliqui cum S. Antonino p. 3. t. 18. c. 3. §. 2. superaddunt, quod debeat etiam *prudenter delectare.* Hujusmodi delectationem, quæ conjuncta est cum Doctrina, & motione etiam approbat S. Augustinus loc. cit. de *Doctrin. Christiana.*

stiana. Sicut est autem, ut teneatur ad audiendum, delectandus auditor; ita flectendus, ut moveatur ad agendum, & sicut delectatur, si suaviter loquaris, ita flectitur, si amet, quod polliceris &c. & S. Franc. Sales. commendat cap. 2. §. 2. ita discurrens: quantum ad hanc delectationem illa debet procurari; sed a doctrina, & motione est indistincta.

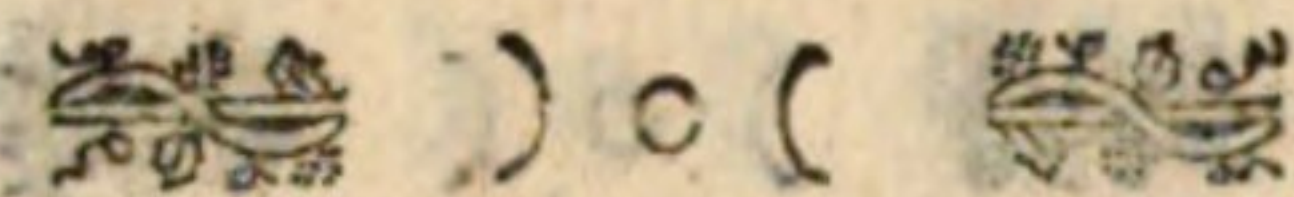
Rationem reddit P. Zellner in sua *Rhetorica sacra*: Orator qui docet solum, & non simul delectat, nauseam parit, fructus non colligit &c.

OBSERVATIO

CIRCA MUNUS DOCENDI IN CONCIONE.

Docendi necessitas in rebus est constituta, quas dicimus. Qui ergo dicit, cum docere vult, quamdiu non intelligitur, non dum se existimet dixisse, quod vult ei, quem vult docere, ita S. Aug. loc. cit. de *Doctrina Christiana*.

Monet igitur P. Gelas. Hochenleutner in modo, & praxi utiliter concionandi de genere instructivo reflex. 2. procedat Prædicator in genere instructivo clare, & distincte cum brevitate sermonis proponendo substantiam Mysterii, vel articuli fidei, ac ea omnia, quæ ad credendum necessaria cognoscat, distinguat essentialia sacramenti a dispositionibus, quæ requiruntur ad dignam susceptionem, præceptum a consilio, & speculationem a praxi; nec perdat tempus sui discursus per novos, & subtiles conceptus, ita, ut auditorium remaneat in cæcitate, & ignorantia. P. Gelas. Hochenleutner in modo concionandi de genere instructivo reflex. 2.

OBSERVATIO

CIRCA OFFICIUM PERSUADENDI.

Hoc officium non consistit in sola pietate, Doctrina, aut elegantia, sed ut dicat Orator, quæcunque necessaria invenerit ad persuadendum. Intelligo per hanc expressionem, ut prudenter conjungantur cum elegantia scientia, Zelus, & pietas, tali modo, ut homo perfectæ cognitionis existimet adesse omnia necessaria ad stabiliendam efficaciter aliquam certam veritatem. Hanc descriptionem Prædicator bene consideret, & semper præ oculis habeat, ac firmiter credat, quod vix unquam bonam concionem sit compositurus, si non sæpius ante actualem compositionem se reflectat ad prædicta & in compositione iteratis quasi vicibus dicat: *oportet, ut hanc veritatem persuadeam.* Exempli gratia: volo persuadere Auditorio obligationem condonandi injurias, restituendi rem alienam, necessitatem pænitentiae ad æternam salutem obtinendam, ista intentio, quod vellet persuadere, eum fortiter diriget ad probationes, & impedit inutiles digressiones.

Non mirandum igitur est, si tam rarum sit lucrum animarum in concionibus: quia valde pauci prædicatores sibi præfigunt hunc scopum: aliqui enim spatio unius horæ se tantum præperant ante concionem, & in decursu quæcunque obvia proferunt, aut a quodam authore mutuunt concionem hoc solo fine, ut reportent applausum alicujus excellentis Prædicatoris, quid mirum ergo, si auditores se non reflectant ad salutem propriam, aut de conversione efficaciter cogitent. ita P. Gelas. *in modo, & praxi utiliter concionandi.*

OBSER-

OBSERVATIO

CIRCA OFFICIUM MOVENDI EX S. CAROLO
BORROMÆO.

In concione, quam habiturus est concionator, sibi potissimum proponat, in quo omnes nervos roburque industriæ suæ adhibeat, & in quo munus suum versari cognoscat, ut auditorum scilicet animos commoveat. *in Institut. Pastor. p. 1. c. 4.*

SIMILIS OBSERVATIO

EX P. GISBERT.

Den Endzweck der geistlichen Beredsamkeit kan man durch nichts anderes erreichen / als wenn man seine Zuhörer von der Gröſſe, und Wichtigkeit der Christlichen Wahrheiten durchdringend überzeuget / dieselben rühret, bewegt, und entzündet, und bey ihnen lebhaftesten tieffen Eindruck machet. In seiner Christlichen Beredsamkeit. c. 5. pag. 133.

OBSERVATIO

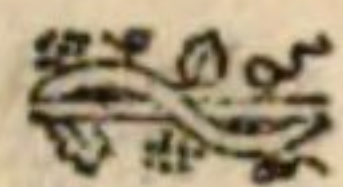
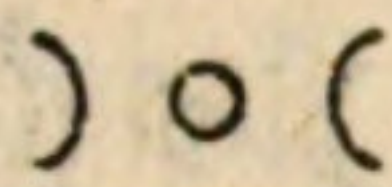
CIRCA MUNUS DELECTANDI EX D. MARSTALLER.

In Delectatione procuranda tractari debent, quæ expectationem, admirationem & prudentem voluptatem fuscitant. *In Rhetorica concionatoria l. 2. §. 5.*

CAVENDUM

CIRCA MUNUS DELECTANDI.

Neque hominibus, sed Deo placere studeant: unde & ostentationem, & Auditorum captui minus accommodatos conceptus fugiant. *ita Const. 10. Innoc. XI. de ao. 1679.*

Rationem reddit P. Zellner *loco supra cit.* Non est prudenter delectare facetiis risum movere, aut verbosis luxuriantis Rhetoricæ flosculis auditorum animos delinire, aut nugis inhiare, specialiter monet S. Carol. Borromæus *loc. cit. ne facetiæ, ridiculæve dicta afferantur.*

MEDIA, SEU INSTRUMENTA ORATORIÆ SACRÆ.

Ad rite adimplenda hæc officia debet sacer Orator efficaciter occupare duas potentias Auditorum, intellectum nempe, & voluntatem. intellectum quidem proponendo huic *verum*, ut perspiciat, voluntatem vero, applicando huic *bonum*, ut arripiat &c.

Ita quoad rem P. Erhard *in arte memoriae p. 3. c. 7. §. 7.* discurrens: quod vi, & armis molitur miles in corpora, hoc rationibus, & figuris contendit Orator in animum. Illic per strata cadavera itur ad triumphum. Hic per victoriam voluntatis, sed aliter vincitur hostis, aliter animus. Ille cum sternitur, aut cogitur; hic cum flectitur, & persuadetur. Ut animum flectas, flectendoque vincas, gemina instructus armatura congreddiaris necesse est. Unam dicimus rationem, bonum alterum. Illa intellectus, hoc voluntas capitur. Utrumque si confecisti, vicisti. ast hic opus, hic labor primus, & maximus, rationem ita instruere dictione, & bonum ita demonstrare verbis, ut intellectus verum perspiciat, & voluntas in bonum rapiatur.

DEFINITIO ARGUMENTI.

Ut intellectus perspiciat verum, debet ipsi proponi *ratio veri*, qua convincatur, & ut voluntas flectatur ad bonum, debet

bet istud ita applicari, ut reddatur velut sensibile, seu, ut non tantum audiatur esse bonum, sed quasi videatur, tangatur &c. ita rursus P. Erhard *loc. cit.* duo itaque hic in quaestionem veniunt, quale nempe illud sit verum, quale bonum, & quomodo utrumque sit ab Oratore proponendum, ut intellectus vero illustretur, & voluntas bono inescetur.

Istud præstant argumenta Oratoriæ sacræ: Argumentum enim est inventum ad faciendam fidem.

DIVISIO ARGUMENTORUM.

Verum potest considerari in genere, & in specie, in prima consideratione est verum quodcunque, in secunda est *verum bonum, vel verum malum.*

Bonum, vel malum ratione sui *subjecti*. Aliud est bonum, vel malum actionis, aliud bonum personæ, aliud bonum rei. quot igitur sunt modi faciendi fidem de vero, & bono, tot sunt genera argumentorum Oratoriæ sacræ. Potest autem Orator fidem facere de veritate, vel falsitate rei. 2. de bono, vel malo actionis. 3. de bono personæ. 4. de bono rei adjuncto. quæ ad 1. serviunt, sunt argumenta docentia; quæ ad 2. persuadentia. quæ ad 3. conciliantia. quæ ad 4. commoventia: unde quatuor sunt argumenta: docentia, persuadentia, conciliantia, & commoventia.

DIFFERENTIA.

Priora duo sunt argumenta *realia*: posteriora vero *personalia*: interroganti enim quid doceatur? respondetur, *verum*, & interroganti, quid persuadeatur? respondetur *actio*, & interroganti

ganti quid concilietur? respondetur *persona*, & interroganti,
quid moveatur? respondetur pariter *persona*.

DIVISIO

ARGUMENTORUM DOCENTIUM.

Verum potest considerari 1. secundum essentiam seu naturam rei. 2. secundum connexionem rei, quam habet cum aliis 3. secundum qualitatem extrinsecam, seu oppositionem, aut similitudinem cum aliis. 4. secundum qualitatem intrinsecam, seu suam aptitudinem ad alia. Orator igitur potest in docendo fidem facere 1. explicando, quid res sit. 2. probando, quod, & qualis sit. 3. illustrando, cui opposita, vel similis sit. 4. applicando, ad quid sit. Quatuor igitur sunt argumenta docentia. 1. explicantia. 2. probantia. 3. illustrantia. 4. applicantia.

DIVISIO.

ARGUMENTORUM PERSUADENTIUM.

Bonum, vel malum actionis potest considerari secundum honestatem, vel turpitudinem, secundum jucunditatem vel molestiam, secundum utilitatem, vel noxietatem, secundum facilitatem vel difficultatem, secundum necessitatem, vel absurditatem. potest itaque orator fidem facere de honesto, vel turpi actionis. huc pertinet præceptum vel prohibitum, licitum, vel illicitum. 2. de jucundo, vel molesto. 3. de utili vel damnofo, 4. de facili, vel difficili. 5. de necessario vel absurdo, quinque igitur sunt argumenta persuadentia, nimirum, ab honesto. 2. a jucundo. 3. ab utili. 4. a facili. 5. a necessario, & totidem sunt

sunt argumenta dissuadentia : 1. a turpi. 2. a molesto. 3. a damnofo. 4. a difficili. 5. ab absurdo.

DIVISIO

ARGUMENTORUM CONCILIANTIIUM.

Bonum personæ est multiplex pro multiplicitate virtutum, præcipue ad conciliandum affectum servit probitas, eruditio, prudentia & benevolentia. potest igitur orator fidem facere de probitate, de eruditione, de prudentia, de benevolentia personæ, cui conciliari intendit affectum. quatuor igitur sunt potissimum argumenta conciliantia. 1. a probitate. 2. ab eruditione. 3. a prudentia. 4. a benevolentia.

DIVISIO

ARGUMENTORUM COMMOVENTIUM.

Bonum vel malum rei potest dupliciter considerari. ut est simpliciter tale, non habita ratione *ardui*; vel *determinate*, ut est *arduum*. in 1ma consideratione est bonum vel malum in genere, bonum vel malum absens, bonum vel malum præsens, & sic consideratum pertinet ad appetitum concupiscibilem. in 2da consideratione est bonum *arduum* vel obtinibile vel non obtinibile. vel malum *arduum* eluctabile vel non eluctabile vel malum præsens inafferibile, et sic consideratum pertinet ad appetitum irascibilem. potest igitur Orator fidem facere 1mo de bono vel malo in genere, & sic excitatur amor vel odium. 2. de bono vel malo absente, & sic excitatur desiderium vel fuga. 3. de bono vel malo præsentem, & sic excitatur gaudium vel tristitia. 4. potest fidem facere de bono arduo vel obtinibili, & sic excitatur spes, vel de bono arduo non obtinibili, & sic excitatur desperatio. 5. de malo arduo

eluctabili, & sic excitatur audacia. 6. de malo arduo non eluctabili, & sic excitatur timor. 7. de malo præsentis non amovibili, & sic excitatur ira. ad hos undecim affectus referuntur reliqui, uti commiseratio &c. de quibus suo loco,

FONTES

ARGUMENTORUM ORATORIÆ SACRÆ.

Argumentorum Oratoriæ sacræ fontes sunt loci Theologici. nimirum 1mo S. Scriptura, seu Verbum Dei scriptum. 2. Verbum Dei non scriptum, seu traditiones Divinæ & Apostolicæ. 3. Concilia. 4to definitiones summorum Pontificum. 5. Traditiones Ecclesiasticæ. 6. Doctrina Ss. Patrum. 7. Historia Ecclesiastica. 8. Ratio &c. de quibus in specie suo loco. Videri potest *Annatus in apparatu ad positivam Theologiam, vel compendium Theologicum Francolini.*

OBSERVANDA.

Argumenta docentia præmittenda sunt persuadentibus, præcipue in obscuris: quia nihil volitum, nisi cognitum. similiter persuadentia præmittenda sunt commoventibus: nam ad hoc, ut voluntas *deliberate* velit, requiritur, ut intellectus eidem proponat, bonum vel malum esse *verum*, vel ut ipsa voluntas illius examen culpabiliter non expectet.

Ex his colligitur, quomodo & quando vitiosus ab homine affectus procedat. insuper patet, quam necessarium sit, ut sacer Orator argumenta adhibeat, quibus bonum verum persuadeat, & malum verum dissuadeat, nec minus commoventibus utatur, quibus affectus laudabiles excitet, & vitiosos sedet.

CAVENDA.

Non semper eodem argumentorum genere utendum, vel saltem non eodem modo proponendum. varietas non tantum delectat, sed etiam erudit.

Nimia argumentorum copia non est imprudenter utendum; unde levia, aliena, & inutilia sunt resecanda.

CAPUT II.

DE ARGUMENTIS DOCENTIBUS IN SPECIE.

ARGUMENTA EXPLICANTIA

DEFINITIO.

Argumenta explicantia sunt inventum ad faciendam fidem de quidditate seu natura rei, illam explicando.

NECESSITAS.

Et si Orator dixerit, quod ipse intelligit, nondum illi dixisse putandus est, a quo intellectus non est: si vero intellectus est, quocunque modo dixerit, dixit. *Ita Natalis Alexander in Institutione Concionatorum c. 4.*

DIVISIO

Possunt explicari verba, res, & facta, unde triplex evadit explicatio: nimirum *verbalis, realis & historica*. Tres itaque
sunt

sunt species argumentorum explicantium. 1. verborum. 2. rerum. 3. factorum.

FONTES

EXPLICATIONIS VERBALIS.

Possunt explicari verba sacra & non sacra: explicatio verborum *sacrorum* sumenda ex sensu sanctæ Matris Ecclesiæ, & interpretatione Ss. Patrum. Ita S. Concil. Trid. *sess. 4. in decreto de usu sacrorum librorum.*

Explicatio Verborum *non sacrorum* sumitur imo ex Grammatica. 2. ex communi acceptione. 3. ex disciplina, quam verba respiciunt.

FONTES

EXPLICATIONIS REALIS.

Sumitur ex locis tropicis, quales sunt imo notatio nominis. 2. causa efficiens. 3. causa materialis. 4. causa formalis. 5. causa finalis. 6. causa moralis. 7. effectus 8. adjuncta. 9. genus. 10. species &c.

FONTES

EXPLICATIONIS HISTORICÆ.

Explicatio historica sumitur ex circumstantiis imo antecedentibus. 2. concomitantibus. 3. subsequentibus, vel etiam moralibus hoc versiculo comprehensis: *quis, quid ubi, quibus auxiliis, cur, quomodo, quando.*

OBSER-

OBSERVANDA

CIRCA USUM SACRÆ SCRIPTURÆ

Ne Concionator ex veteri vulgataque Scripturæ sacræ versione latina sanctæ Ecclesiæ Auctoritate, & usu comprobata & authentica discedat, cum illius sententias & verba profert. Adejus tamen explicationem planiorem, & uberiores hæbraici vel græci textus fontes, aut versiones alias adhibere licet, absque affectatione, & ostentatione, ita S. Carol. Borr. *in instruct. prædicandi verbum Dei.*

OBSERVANDA

CIRCA INTERPRETATIONEM SACRÆ SCRIPTURÆ.

Non licet cuique exponere, nec ulli licet quovismodo exponere, nam qui Doctor in Theologia non est, exponere scripturam sacram non debet. Id enim munus sacri Doctoris est, nempe ejus, qui doctrinam fidei bene calleat ex longo studio, ut graduati Doctores, vel ex dono Dei, ut Catharina Senensis, Theresia, aliusque sexus homines, quos Propheta Joel longe antea indicavit dicens c. 2. v. 28. *effundam de spiritu meo super omnem carnem, & prophetabunt filii vestri, & filiae vestrae.* Qui vero hanc interpretandi provinciam suscipit, meminerit primo, se tractare coelestia Sacramenta: sancta autem sancte tractanda sunt, nempe cum quodam timore, & reverentia, non vero earatione, qua Homeri carmina, aut aliud hujusmodi exponeretur. Meminerit 2do, se abdita fidei nostræ mysteria evolventa suscipere, opus proinde sibi esse luce superna, sine qua omnis terrenæ sapientiæ lux aut inutilis est, aut etiam noxia, si præsertim insit animo superbo, aut pervicaci.

Memi-

Meminerit 3tio, se divini spiritus interpretem agere ; non igitur ad sensus aut ridiculos, aut absonos, aut futes, aut alienos verba detorqueat, ut faciunt, qui non sequuntur ipsi, quod innuunt verba, sed ea cogunt sibi servire, nempe ea, quæ animo præconceperunt, veluti dicta a spiritu sancto, designare.

Meminerit 4to, verba scripturæ in proprio sensu esse accipienda, & non in improprio, quando evidens ratio, vel auctoritas ad improprium & Metaphoricum non compellit. Hanc regulam, quæ maxime locum habet in locis, quæ ad dogmata fidei, vel ad historias pertinent, tradunt apud Suprium in *Opere sex dierum lib. 1. cap. 6. n. 4.* & alibi Doctores, Patresque, nempe Dionys. *cap. 4. de div. nomin.* Basil. *homil. 1. Examer.* & præsertim *hom. 9.* Nyss. *in principio Exam.* Ambros. *toto lib. 1. Exam.* & *lib. 2. cap. 1.* Aug. *lib. 8. gen. ad lit. cap. 1.* Beda *in Examer.* D. Th. *1. p. q. 65. 66. 67.* & reliqui Scholastici cum Mag, in 2. & 12.

Meminerit 5to, proprium ipsum sensum ex loco, & tempore, & aliis ejusdem scripturæ locis eruendum.

Ad hanc regulam si respexisset Lutherus ex eo, quod Paulus asserat fidem reputatam Abrahamo ad justitiam, & ei qui operatur, mercedem non imputari secundum gratiam, non collegisset, fidem sufficere ad justificationem.

Meminerit 6to. Decreti Concilii Tridentini sess. 4. quod ita habet: *præterea ad coercenda petulantia ingenia decernit, ut nemo suæ prudentiæ innixus in rebus fidei, & morum ad ædificationem Doctrinæ Christianæ pertinentium sacram scripturam ad suos sensus contorquens contra eum sensum, quem tenuit & tenet sancta Mater Ecclesia, cujus est judicare de vero sensu & interpretatione scripturarum sanctarum, aut etiam contra unanimum consensum Patrum ipsam scripturam sacram interpretari audeat,*

NOTANDA

CIRCA SENSUM SACRÆ SCRIPTURÆ.

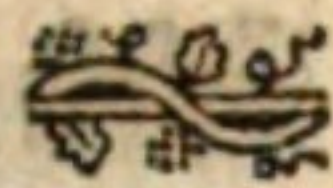
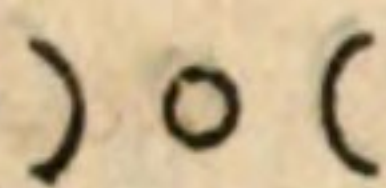
Sensus S. Scripturæ alius est verus & genuinus, quem ipse Deus in scripturis loquens intendit: alius accommodatitius, quem homines *præter* Dei mentem ad res aliquo modo similes accommodant, uti faciunt concionatores. sensus verus dividitur in *litteralem*, seu *historicum*, qui immediate per verba ex intentione Dei significatur. & *Mysticum*, seu *spiritualem*, qui alio refertur, quam ad id, quod immediate per verba significatur: sic quæ ad litteram dicuntur de egressu Judæorum ex Ægypto, mystice, & spiritualiter referuntur ad Christianos egredientes a peccato &c.

Sensus Mysticus subdividitur in *allegoricum*, qui correspondet *fidei*; & tunc habetur, quando verba præter sensum litteralem significant aliquid pertinens ad *fidem*, in *Anagogicum*, qui correspondet *spei*: habeturque, quando verba præter sensum litteralem significant aliquid pertinens ad vitam *eternam*, quam speramus, & in *tropologicum*, seu *moralem* qui correspondet *charitati*; & habetur, quando verba insuper significant aliquid pertinens ad instructionem morum, seu opera *charitatis* exercenda. Hi quatuor sensus comprehenduntur sequentibus versiculis: *littera gesta docet: quod credas, allegoria. Moralis quid agas: quo tendas Anagogia.*

CAVENDUM

IN EXPOSITIONE SENSUS SACRÆ SCRIPTURÆ EX
S. CAROLO BORROMÆO.

Ne Concionator lacram scripturam ad suos sensus contorqueat contra eum sensum quem tenuit, & tenet sancta
Ma-

Mater Ecclesia, aut contra unanimem Patrum consensum, ut sapienter eadem Tridentina Synodus cavit.

OBSERVANDA

CIRCA SENSUM SACRÆ SCRIPTURÆ.

Ut sensum sacræ scripturæ assequamur, mens nostra sit terrena fæce purgata, & passionum discussis nebulis, sublimis effecta non dubitat S. Bernardus asserere, neminem in sensum Pauli ingressurum, ni prius ejus spiritum imbiberit, neque Davidica intellecturum carmina, ni prius sanctos Psalmorum affectus induerit: & omnino: quo spiritu sunt scriptæ sacræ litteræ, eodem & intelligendas esse. Egregie vero in Cantica: *hanc veram germanamque sapientiam non lectio docet, sed unctio. non littera sed spiritus; non eruditio, sed exercitatio in mandatis Domini. falleris, falleris, si te putas invenire apud mundi magistros, quam soli Christi discipuli, id est, mundi contemptores Dei munere assequuntur. serm. 31.* ita Gelas. Hohenleutner in praxi concionandi reflex. 14.

OBSERVATIO

CIRCA EXPLICATIONEM HISTORICAM EX PANORMITANO.

Si sermo est de aliquo sancto, memorari potest 1. *quis fuerit* scilicet ejus nomen, parentes, & Patria. 2. *quid egerit* in toto vitæ cursu, nimirum exercitia virtutum, hæroicæ actiones, prodigia, & miracula. 3. *ubi* ea omnia patrauerit. *quibus auxiliis* videlicet miracula in virtute Nominis Jesu, vel signo crucis, vel invocatione B. Mariæ Virginis, aut alterius sancti. exercitia autem virtutum auxilio Dei, medio sanctæ orationis &c. 5. *cur*, seu ad quem finem ea omnia egerit, scilicet ad majorem Dei

Dei gloriam, salutem animæ suæ, & aliorum utilitatem. *quo modo*, hoc est de agendis miraculis, an illa patrauerit impositione manuum, vel vestium contactu &c. si vero de virtutibus, *quomodo* eas exercuerit reformando modos in oratione agenda, in observando castitatem, paupertatem, abstinentiam, patientiam, humilitatem. tandem, *quando*, quo tempore illa patrauerit &c. similiter, si sermo sit de aliquo miraculo.

CAUTELÆ

IN LEGENDIS SS. PATRIBUS.

Expende primo, quando scripserint: sic aliqua in ipsis excusabis, quæ modo post novas Ecclesiæ definitiones dicenda non essent.

Expende 2do, contra quos, vel qua occasione scripserint; sic temperabis ea, quæ significantius scripta videntur, temporis enim, & erroris, qui refellendus est, ratio sic exposcebat.

Expende 3tio, ne facile in obscuris de vero sensu pronuncies, sed postquam in illius Patris scriptis fueris diu, multumque versatus; habent enim singuli suas phrasas, suos dicendi characteres non cuique notos, sed soli lectori versato, & familiari.

4to Sic lege Patres, ut habeas semper præ oculis Ecclesiæ, & Pontificum definitiones, nec has, quæ clarissimæ sunt, & habent infallibilem auctoritatem ex illis, sed illos ex his explices, & denique exponas. id si fecissent novatores, novatores haud quaquam fuissent.

5to Si librum translatum legeris, vide, cujus fidei, vel famæ sit translator. si enim hæreticus sit, vel suspectus, suspectam habeas translationem ipsam: *solent enim hæretici (monet Cardinalis Bellarminus de script: Ecclesiæ in S. Maximo Martyre) in*
G
aucto-

auctoribus bonis transferendis sæpe ad suos errores sententias auctorum bonorum accomodare.

6to Cave, ne dubia Patrum scripta vel supposititia legas pro certis, & germanis : multa enim eis tribuuntur, quæ eorum non sunt. quænam autem sint certa, aut habenda pro fere certis, & quæ sint incerta, aut habenda pro non satis certis, in compendio recenset Francolinus *in tyrocinio theologico* p. 2. §. 2. n. 79.

LOCUS.

Explicatio verbalis locum habet in declaratione textuum, præceptorum, legum &c. explicatio realis locum habet in expositione Mysteriorum &c. explicatio historica in narratione vitæ sanctorum, miraculorum, & pro opportunitate in relatione facinorum malorum hominum.

ARGUMENTA PROBANTIA.

DEFINITIO

Argumenta probantia sunt inventa, quæ faciunt fidem de vero, probando connexionem inter unum & alterum : nimirum in propositione affirmativa identitatem inter subjectum & prædicatum, in propositione autem negativa distinctionem inter illa, vel unionem inter partes physicas, vel moralem inter partes totius morales, vel causalitatem inter effectum & suas causas, vel adhæSIONem accidentium suo subjecto, vel connotationem adjunctorum cujusdam rei.

DIVISIO.

Alia sunt *intrinseca*, quæ sumuntur ab ipsis rebus inter se connexis, vel distinctis, alia *extrinseca*, quæ sumuntur ab aliis

aliis super connexione, vel distinctione fidem facientibus, nimirum ab auctoritate: e. g. Verbo Dei, sive scripto, sive non scripto, Conciliis, definitionibus summorum Pontificum, Traditionibus Ecclesiasticis, communi hominum persuasione, ex testimonio doctorum, vel aliorum fide dignorum.

FORMA ARGUMENTORUM.

Forma argumentorum est argumentatio: hæc autem est explicatio argumenti per propositiones *sic dispositas*, ut conclusionem negare non possit, qui præmissas concessit.

NECESSITAS ARGUMENTATIONIS.

Argumentum sine argumentatione est elumbe, ac sine viribus. P. Neymaier *in idæa Rhetoricæ de argumentatione præcept.* 3. specialiter hoc observandum in concione controversistica. vide meam dissertationem de modo proponendi doctrinam Catholicam Acatholicis anno 1760. editam.

SPECIES ARGUMENTATIONIS.

Species argumentationis est multiplex, in Oratione Sacra, seu concionibus, potissimum Chria, enthymema, Syllogismus, dilemma, & sorites in usu est.

P R A X I S

FORMANDI CHRIAM IN CONCIONIBUS.

Chria hic sumitur pro propositione cum sua æthiologia, seu ratione, fitque sic: formatur 1mo propositio. 2do inquitur in rationem, quare sit vera, vel falsa; si iam ista propositioni, seu prothasi apponitur, habetur Chria. v. g. propositio sit hæc. otium est fugiendum: *ejusdem ratio*: quia est perniciosum.

P R A X I S

FORMANDI ENTHYMEMA PRO CONCIONIBUS.

Enthymema est chria imperfecta, seu *inversa*, & facile fit ex chria perfecta: si nimirum æthiologia, seu ratio præponitur prothasi, seu propositioni: *otium est perniciosum: ergo est fugiendum.*

P R A X I S

FORMANDI SYLLOGISMUM PRO CONCIONIBUS.

Syllogismus est oratio, in qua ex duabus præmissis legitime dispositis infertur conclusio. Facile formatur ex enthymemate, si ex prædicato antecedentis, & prædicato consequentis fit propositio, in qua prædicatum antecedentis est subiectum, e. g. enthymema fuit hoc: *otium est perniciosum: ergo otium est fugiendum.* prædicatum antecedentis est *perniciosum*: & prædicatum consequentis est *fugiendum*. si hæc connectuntur, ita, ut prædicatum antecedentis fiat subiectum, evadit hæc propositio: *omne perniciosum est fugiendum*, & habetur prima præmissa, seu major. si huic addatur prius enthymema per particulam *sed*; habetur integer syllogismus. *omne perniciosum est fugiendum: sed otium est perniciosum: ergo otium est fugiendum.*

OSTENDITUR

A L I A P R A X I S.

Alius modus practice formandi enthymema, & ex hoc syllogismum etiam est iste: assumitur propositio *particularis*: e. g. *otium est fugiendum.* Forma dein propositionem *universalem*

salem assumendo pro subiecto terminum universalem, in quo continetur prior *particularis*: in dato exemplo potest fieri hæc propositio generalis: *omne vitium est fugiendum*. si jam ista præponitur, & altera particularis effertur per particulam *ergo*, habetur sequens enthymema: *omne vitium est fugiendum: ergo etiam otium est fugiendum*.

Ex hoc facile efformatur syllogismus, si ex subiecto *antecedentis* & subiecto *consequentis* fit propositio, in qua subiectum *consequentis* fit subiectum *antecedentis*: e. g. *sed otium est vitium: evadit nempe sequens syllogismus: omne vitium est fugiendum: sed otium est vitium: ergo otium est fugiendum*.

E X T E N S I O.

Quæ dicta sunt, procedunt etiam in propositionibus negativis: e. g. *peccatum non est faciendum: quia est offensa Dei. en Chriam! peccatum est offensa Dei: ergo non est faciendum. ecce enthymema! nulla offensa Dei est facienda: sed peccatum est offensa Dei: ergo peccatum non est faciendum. habeo syllogismum*.

FUNDAMENTA HUIUS PRAXIS.

Fundantur in illis principiis logicis, quæ sunt eadem uni tertio, sunt eadem inter se, vel econtra, quæ distinguuntur in eodem tertio, distinguuntur etiam inter se. item dictum de omni, dictum de singulis subtermino universali comprehensis, vel econtra dictum de nullo &c. in priore fundatur unus modus practice faciendi syllogismum, in 2do fundatur modus secundus supra relatus.

DE DILEMATE.

Dilema est argumentatio consistens in duabus propositionibus ita oppositis, ut auditor cogatur unam admittere, & quamcunque concesserit, stringatur.

P R A X I S

FACIENDI DILEMA IN CONCIONIBUS.

Si duæ propositiones oppositæ in unam argumentationem ita conjunguntur, ut alterutram concedens, vel negans stringatur, evadit dilemma.

MODUS TRACTANDI.

Potest oppositio esse contradictoria, seu in ipsis *propositionibus*, e. g. *vel credis hoc, vel non credis?* sive in *terminis*, e. g. *vel cupis esse felix in hac, vel in altera vita?*

Potest insuper pro natura rei idem inferri ex admissione, & negatione e. g. *sive cupis esse felix in hac, sive in altera vita? serviendum est Deo.* vel potest ex concessione, vel admissione diversum inferri. e. g. *vel credis, Deum punire peccata, vel non credis? si credis? te emendes, si non credis? æternæ veritati contradicis.*

U S U S.

Utimur dilemate imo, cum status quæstionis est dubius, & nescimus, quo sensu auditor propositionem accipiat, aut reiiciat. 2do, quando volumus omnem evadendi viam præcludere. 3tio, quando volumus acrius objecta confutare.

D E S O R I T E.

Sorites est argumentatio acervalis, qua ex multis propositionibus, quarum una ducatur ex altera, aliquid inferitur.

P R A X I S

FACIENDI SORITEM IN CONCIONIBUS.

Sorites constat pluribus propositionibus, quarum posterior assumit *prædicatum* prioris pro suo *subjecto* e. g. *fides Romanæ Ecclesiæ est fides Apostoli Petri : fides Apostoli Petri est fides vera : ergo fides Romanæ Ecclesiæ est fides vera.* potest hoc fieri descendendo a summo ad infimum per gradationem: e. g. *Doctrina Christi est doctrina Petri: doctrina Petri est doctrina Lini: doctrina Lini est doctrina Cleti, & sic procedendo per legitimam successionem usque ad hodiernum summum Pontificem.*

Vel potest fieri ascendendo. e. g. *doctrina fidei hodierni summi Pontificis Clementis XIII est doctrina sui Præcessoris Benedicti XIV & doctrina Benedicti XIV est doctrina sui Præcessoris Clementis XII & sic deinceps usque ad Christum Dominum.*

L O C U S

Soritis frequens est usus in epilogo, ubi antehac dicta in acervum conijciuntur, hoc est, membra soritis in decursu Orationis seorsim probata coacervatim evibrantur.

U T I L I T A S.

Sorite auditorem divertimus cogendo, ut concedat ea, quibus concessis jure negare non potest, quod petimus.

C A U T E L A.

Si fallacia subrepat in sorite, pluralitas propositionum truncanda, & in syllogismos redigenda: sorites enim constat re ipsa pluribus syllogismis. v. g. in sequenti sorite est error: *qui bene bibit, bene dormit: qui bene dormit, non peccat: qui non peccat ve-*
nit

nit in cælum: ergo qui bene bibit, venit in cælum. Deprehenditur error formando hunc syllogismum: qui non peccat, venit in cælum: sed, qui bene dormit, non peccat: ergo qui bene dormit, venit in cælum. ubi medius terminus non peccat in maiore sumitur late non tantum pro tempore dormitionis, sed etiam vigiliæ: in minore autem sumitur strictius, nimirum quo ad tempus dormitionis.

ARGUMENTA ILLUSTRANTIA AB OPPOSITO. DEFINITIO.

Opposita sunt, quæ in eodem subiecto, vel, ut ita dicam, in eadem sede non morantur, sed contra se mutuo pugnant, sic ubi *virtus* est; abesse *vitium* necesse est, Si pius aliquem esse probas, impium dici non patieris.

DIVISIO.

Opposita alia sunt. Imo adversa seu contraria, quæ sub eodem genere posita plurimum differunt, ut *virtus* & *vitium*, *bellum* & *pax*, *scientia* & *inscitia*. 2. privantia, quorum unum est forma seu habitus, & alterum ejusdem privatio, uti *vita* & *mors*, *visus* & *cæcitas*, *lux* & *tenebræ*, *negotium* & *otium*. 3. repugnantia, quorum unum est contrarium, alterum effectus alterius contrarii: unde si uni ex duobus contrariis jungitur effectus alterius contrarii, fiunt repugnantia. Sic *amor* & *odium* sunt contraria; si effectus odii nimirum convitia junguntur amoris, vel effectus amoris nimirum auxilium jungitur odio, exsurgunt repugnantia. 4. relata, quorum unum sine altero intelligi non potest, uti *Dux* & *miles*, *Magister* & *Discipulus*, *Patronus* & *cliens*, *Dominus* & *servus*, *Pater* & *filius*. 5. Negantia seu

seu contradicentia, quorum unum negat alterum: uti *doctus non doctus*, *pius non pius*. est autem contradictio non in solis vocabulis simpliciter, sed & maxime in propositionibus e. g. *otium est fugiendum*, *otium non est fugiendum*.

DIFFERENTIA.

Contraria & privantia in hoc differunt, quod utrumque contrariorum significet aliquid positivum, seu rem, uti *superbia* & *humilitas*; ex privantibus autem unum tantum significet positivum, uti *Lux*: alterum autem ejusdem privationem, ut *tenebrae*.

Contraria & repugnantia in hoc differunt, quod utrumque contrariorum significet formam, uti *amor* & *odium*: ex repugnantibus autem unum significet formam e. g. *amorem*: alterum autem significet effectus alterius contrarii e. g. *odii*, cujus effectus sunt convitia, persecutio &c.

Contraria & similia in hoc differunt, quod contraria solum in duobus consistant, & unum cum altero pugnet, uti *gaudium* & *maeror*: dissimilia autem non pugnent, nec se subiecto excludant, sed sint diversa & alia, ut *astrum* & *homo*.

MODUS INVENIENDI OPPOSITA.

Ponitur objectum, de quo sit sermo, & consideratur primo forma vel habitus oppositus, & habentur contraria. 2do consideratur ejusdem formæ habitus & privatio, & habentur privantia. 3. consideratur oppositi effectus, & habentur repugnantia. 4. consideratur respectus, si quem habet ad aliud, & habentur relativa. 5. Consideratur, quænam sit ejusdem contradictio, seu negatio, & habentur contradicentia. 6. Si

habitus est in medio, possunt assumi duo extrema. Si non est in medio, potest afferri manifestius oppositum.

NATURA OPPOSITORUM.

Contrarie, privative, repugnative, relative & contradictorie opposita non possunt *simul* stare in *eodem* subjecto: adeoque se mutuo excludunt e.g. non potest quis Deum simul *amare* & *odio habere*. Non possunt simul esse *Lux* & *tenebrae*. Non potest quis proximum simul graviter *ledere* & *amare*. Non potest quis simul esse *pater* & *filius respectu ejusdem*. Non potest quis simul esse *probus* & *non probus*.

MODUS PROPONENDI

Opposita possunt imo proponi per affirmationem vel negationem. e.g. Quid in iudicio patrociniabitur misero peccatori? an misericordia Dei? irritavit iustitiam, Num afferet juventutis innocentiam? perdidit per malitiam. *Per negationem*: ejus superbiae nihil patrocinii conferet humilitas, nihil Libidini pudor, nihil gulae temperantia, nihil perfidia fides &c. 2. possunt proponi, ut verbum verbo vel membrum membro, vel 3tio ut periodus periodo opponatur.

EXEMPLUM imi.

Quæ participatio iustitiæ cum iniquitate? quæ Societas luci ad tenebras? quæ contentio Christi ad tenebras? aut quæ pars fideli cum infideli? pugnant rerum copiae cum egestate, bona ratio cum perdita, mens sana cum amentia, spes cum desperatione.

EX.

EXEMPLUM 2di.

Ut concordia res parvæ crescunt; ita discordia dilabuntur. Item in quo judicas alterum, in hoc te ipsum condemnas. Fuit antea bonis conjunctus, nunc pessimis familiaris; antea optimus civium amicus, nunc civium omnium hostis: Laboris paulo ante patientissimus, nunc voluptatibus omnibus inquinatus.

EXEMPLUM 3tii.

Sectatores mundi fastu turgent; sed diris conscientiaæ stimulis lancinantur: Discipuli Christi in humili Obedientia exercentur, ut mira cordis tranquillitate deliniantur. Mundania affecta ascendunt, ut lapsu graviores ruant; Christiani descendunt majore cum honore evahendi.

L E G E S

OPPOSITIONIS CONTRADICTORIÆ ET CONTRARIÆ.

Propositiones contradictoriæ in nulla materia possunt esse simul veræ vel falsæ: quia idem non potest simul esse, & non esse, quod sequeretur, si contradictoriæ possent esse simul veræ vel falsæ.

Propositiones contrariæ in nulla materia possunt esse simul veræ, alias contradictoriæ essent simul veræ, quod implicat.

Contrariæ in materia necessaria vel impossibili neque possunt simul esse falsæ: quia in materia necessaria prædicatum necessario convenit subjecto: ergo propositio affirmativa necessario est vera. in materia impossibili autem prædicatum necessario repugnat subjecto: ergo propositio negativa necessario erit vera.

Contrariæ circa materiam contingentem possunt simul esse falsæ: quia prædicatum contingens potest unum ex inferioribus sub termino communi contentis convenire, quin alteri contento con-

veniat: falsa enim est utraque hæc propositio: *omnis homo est doctus, nullus homo est doctus.*

FORMA OPPOSITORUM.

Forma oppositorum est ordinata eorundem in eadem sententia dispositio. Tales præcipue hic sex indigitantur. Prima est plana & linearis, quæ Sententias perbreves, & quadam antithesi constantes, quasi una eademque linea extensas exhibet, e. g. *Nocumenta, Documenta, item: quæ nocent, docent. item: per aspera, ad astra. item: onus, ubi bonos, item: pœna, ubi noxa.*

Secunda forma est columnata, ubi ex una parte articuli duo, tres, pluresve ponuntur, quibus totidem oppositi æqualesque articuli respondent, ita, ut quasi per modum duarum columnarum poni possit, v. g.

bene

si vixeris,

concordia

res parvæ crescunt;

item:

bene

morieris.

discordia

maximæ dilabuntur.

Tertia forma est capitata; ubi a primo articulo, velut à capite communi, reliqui articuli, & quidem modo duo, modo

do tres, modo quatuor, pluresve rami per columnas geminati diffunduntur, v. g.

Fortuna.

dum premit,

instruit.

Æque culpabiles sunt.

Et qui
 in rebus adversis
 animum despondent,

Et qui
 in prospera fortuna
 nimium efferuntur

Quarta forma est pedata, quæ præcedentis tertiæ formæ periodos repræsentat inverfas, v. g.

Aut morbo,

aut vetustate

Formæ dignitas deflorescit.

Patris
dictum Sapiens

Filii
temeritas

comprobavit.

Quinta forma biceps dicitur, quando duæ columnatæ sententiæ quasi duos habent nodos, alterum superiorem, alterum inferiorem, quæ formæ præstantissimas fere periodos concinnas refert:

Plures

rebus secuudis

quam adversis

perierunt.

Sexta forma ampliata periodos antecedentium formarum sistit ampliatas, ita ut earum articuli, intermedii maxime, multiplicentur. v. g.

Satius est vitam beatam

in sapientia
Et virtute

quam in auro
atque argento

reponere.

Dantur etiam extraordinariæ formæ, ubi antitheta non accurate sibi invicem respondent, vel nodi, qui in ordinata for-

D :

ma

ma ab initio vel in fine ponuntur, medio inferuntur. e. g. ut tibi placere, malis quam populo. Ut æstimes *judicia*, non *numeres*.

Item ubi Antitheta instar catenarum connectuntur, & continuantur vel per plures formas vel diversas, e. g.

binc

bonestas

binc

continentia

illinc

turpitudine

illinc

libido

Denique

æquitas

temperantia

fortitudo

prudentia

cum iniquitate

cum luxuria

cum temeritate

cum insania

virtutes omnes certant cum vitiis omnibus.

MODUS ARGUMENTANDI A CONTRARIIS.

Contraria sunt vel *immediata*, quæ sibi invicem ita opponuntur, ut medium non habeant, uti *virtus* & *vitium*. vel sunt *mediata*, quæ medium patiuntur, ut *albedo* & *nigredo*, quæ admittunt colores medios, quales sunt *purpureus*, *viridis* &c.

In contrariis *immediatis* valet argumentatio ab affirmatione unius ad negationem alterius, & vice versa. Exemplum 1mi *virtutem amat: ergo vitium non amat, sed odit*. Exemplum 2di *sanus non est: ergo est æger*.

Sed in contrariis *mediatis*, quæ medium habent, valet quidem argumentatio ab affirmatione unius ad negationem alterius. e. g. *murus est albus: ergo non est niger*. non vero valet a negatione unius ad affirmationem alterius. e. g. *murus non est albus: ergo est niger: potest enim esse alterius coloris medii e. g. viridis*.

MO-

MODUS ARGUMENTANDI A PRIVANTIBUS.

1mo **E**x affirmatione formæ seu habitus potest inferri negatio privationis in eodem subjecto, & vice versa ab affirmatione privationis potest inferri negatio formæ, seu habitus. e. g. *vivit: ergo non est mortuus.* & vice versa: *mortuus est: ergo non vivit.*

2do Ex affirmatione proprietatum & connotatorum formæ seu habitus possunt inferri opposita adjuncta & connotata privativi, & vice versa. e. g. *Visus est magnum bonum: ergo cæcitas est magnum malum.* vel *Exilium est amarum: ergo patria est jucunda.*

3. Ex effectis habitus possunt inferri oppositæ consequentiæ privationis. e. g. *Diligentia opes: ergo ignavia egestatem parit.* vel *ignorantia contemnitur: ergo scientia æstimatur.*

MODUS ARGUMENTANDI

A REPUGNANTIBUS.

Ab affirmatione repugnantium seu effectuum unius ex contrariis valet argumentatio ad negationem alterius contrarii. e. g. *Lædis proximum, afficit eundem convitiis &c. ergo eum non amat.* Et vice versa ex negatione repugnantium licet argumentari ad affirmationem contrarii. e. g. *non exhibet præceptis Divinis obedientiam, neque minis reverentiam, neque ponit in promissis Dei fiduciam, qui sunt effectus amoris erga Deum: ergo Deum odit.*

MODUS ARGUMENTANDI A RELATIVIS.

1mo **E**x positione unius relativi infertur etiam positio alterius correlativi. e. g. *Datur paternitas: ergo etiam filiatio.*

tio. & econtra: non datur paternitas: ergo neque filia-
tio.

2. Cuicunque tribuitur unum relativorum, de eodem ne-
gatur alterum, seu correlativum. e.g. *Abraham est pater Isaci:*
ergo non est filius ejusdem Isaci: nam relativa se mutuo ponunt, &
tollunt.

3. Ex adjunctis. v. g. Convenientia, obligatione &c. in
uno ex relativis infertur reciproca convenientia, obligatio &c.
in altero. e.g. *honestum est docere: ergo honestum etiam est discere.*
Item *Christus Magister noster portavit crucem: ergo & nos discipuli*
eius portare debemus.

MODUS ARGUMENTANDI

A CONTRADICENTIBUS, SEU NEGATIVIS.

Ex veritate unius propositionis infertur falsitas alterius. & vi-
ce versa ex falsitate unius propositionis infertur veritas
alterius: quia contradictoria non possunt simul esse vera, vel
falsa. e.g. *Omnes homines sunt redempti a Christo: ergo falsum est,*
quod aliquis homo non sit redemptus a Christo. *Christus est vere rea-*
liter & substantialiter præsens in Eucharistia: ergo falsum est, quod
non sit vere, realiter & substantialiter, sed tantum figurative & imagi-
narie præsens in Eucharistia.

PER MODUM EXCUSATIONIS.

Potest dici, quod res quæpiam in una thesi vel hypothese
permitteretur; nisi aliqua oppositione afficeretur, ut aliud
statuatur.

UTILITAS.

Opposita servantur ad exornandum: quia stylum reddunt
acuminosum, figuratum, uti contraria, privativa.

2. Serviunt ad amplificandum : quia viam aperiunt aliis locis, quod specialiter faciunt contraria.

3. Serviunt ad delectandum : quia varietas delectat, specialiter id præstant relativa &c.

4. Serviunt ad declarandum : quia contraria juxta se posita magis elucescunt, hoc specialiter fit per contraria, privativa.

5. Serviunt ad probandum, huc specialiter conducunt contradicentia : quia demonstrant veritatem & falsitatem.

6. Serviunt ad confutandum, uti repugnantia, contradictoria : quia ostendunt errorem.

7. Serviunt ad adhortandum vel dehortandum, specialiter repugnantia : quia ostendunt bonum vel malum actionis.

8. Serviunt ad movendum : quia bonum vel malum faciunt sensibile, uti relativa, repugnantia.

CAVENDA

Circa contraria. ne horum nimius sit usus : satietas enim nauseam parit.

Circa repugnantia. ne unum membrum aliter tribuatur materiæ subjectæ, quam convenit alterum. unde non valet argumentatio : *copia sæpe parit superbiam : ergo inopia semper humilitatem* ; sed dicendum : *copia sæpe parit superbiam : ergo inopia sæpe humilitatem*.

Circa contradictoria. contradictoria propositio non debet plus dicere, quam quantum sufficit ad falsitatem alterius. si enim plus affirmaret, vel negaret, utraque posset esse falsa. uti *omnis homo est justus : Petrus non est justus*. sufficit enim aliquem hominem, e.g. Sempronium non esse justum.

USUS.

Fit oppositio, contraria tangendo. v. g. si virtus est in medio, loquere de utroque extremo. si non est in medio, affer vitium manifestius oppositum. si vituperas vitium, tan-ge oppositam virtutem. fiat item par oppositio inter effectus virtutis & vitii oppositi: huc proprie tendit *confirmatio* utilitatem rei bonæ afferendo, vel opposita rei malæ, & *refutatio* exponendo rei malæ damna, vel rei bonæ opposita mala.

ARGUMENTA ILLUSTRANTIA
A PARI, A SIMILI ET DISSIMILI
DE
COMPARATIONE
DEFINITIO.

Comparatio est oratio, qua duæ pluresve res in aliquo ter-tio, quod est utrique commune conferuntur. seu bre-vius: est unius cum altero collatio.

D I V I S I O

Tripliciter fieri potest *a pari*, si comparatio instituitur inter paria, exprimitur particula *sicut, ita*.

A majori ad minus, si aliqua res excedit alias: deducitur enim minus a majori, exprimitur particula *multo minus*. &c.

A minori ad majus, si majus colligitur ex minori; expri-mitur particula *multo magis* &c.

REQUISITA.

Res & qualitas, cum qua fit collatio, debet esse nota; alias per comparisonem non accedit claritas, unde in con-cione

cione coram plebe rustica vitia non bene compararentur Alchimix : quia illi ignota est hæc ars.

MODUS ARGUMENTANDI.

Si paria cum paribus conferuntur, quod de illis asseritur, etiam istis tribuendum, & vicissim quod illis negatur, etiam istis negandum. e. g. *potuerunt isti & isti: cur non & ego?*

A majori ad minus fit argumentatio, si id, quod magis videtur convenire, non convenit; exinde infertur, non convenire etiam id, quod minus videtur convenire, seu quod negatur majori, negandum etiam minori. e. g. *justus vix salvabitur, & ego parebo &c.*

A minori ad majus ducitur argumentum, si quod minus probabile est, verum tamen esse convincitur; etiam quod magis probabile est, verum esse existimatur. seu quod in minore requiritur, id etiam de majore concludatur.

L O C U S.

Frequens est usus comparativis in Panegyricis, quibus scilicet aliquis cum alio Sanctorum confertur in re vel rebus utrique convenientibus v. g. *Divus Joannes Baptista cum Angelis in puritate, cum Patriarchis in fide, cum Prophetis in solitudine.*

U T I L I T A S.

Comparatio a pari servit ad amplificandum, ad refellendum, ad laudandum & vituperandum.

Comparatio a majori ad minus servit ad amplificandum, probandum & movendum.

Comparatio a minori ad majus servit ad amplificandum, persuadendum, delectandum & laudandum.

CAVENDUM.

Comparationes nimis triviales & certo modo ridiculæ ac improprie in concionibus maxime de mysteriis sunt cavendæ: non autem rejiciendæ sunt tales, quæ mentibus piam possunt facere impressionem. ita Dufini in *Pastore bono* p. 2. c. 3.

DE SIMILITUDINE

DEFINITIO.

Similitudo est oratio, quæ traducit ad rem quampiam aliquid ex re dispari simile, ita Cicero, seu est comparatio duarum rerum re ipsa diversarum propter aliquam convenientiam, quam inter se habent. sic *cæcus & peccator* sunt duæ res dispares; in utraque tamen invenitur aliqua qualitas, qua similes evadunt, nimirum labendi periculum.

DIFFERENTIA:

Similitudo differt a comparatione, quod comparatio fiat in quantitate, id est, quando e duabus vel pluribus rebus in aliqua re collatis ostenditur aut paritas, aut imparitas v. g. si Petrus & Paulus *labore* simul comparati dicantur *in hoc* æquales, vel alteruter dicatur major & minor.

Similitudo vero fit in *qualitate*, id est, cum a convenientia, seu proportionem aliqua, quæ inter ipsas res invenitur, ducatur argumentum. v. g. ut *bos ad aratrum*, sic *homo ad laborem* nascitur.

simili-

FONTES.

Similitudines duci possunt a cælestibus, ab actionibus humanis, ab artefactis, ab elementis, ex regno *animali* seu natura animalium. sic *Deutronomii* Cap. 32. *sicut aquila provocans ad volandum pullos suos &c.* ex regno *vegetabili* seu natura plantarum, arborum, &c. sic Christus Verbum Dei assimilavit *semini*, quod homo seminavit in agro suo. ex regno *minerali*, seu natura lapidum, unionum &c. sic Christus assimilavit regnum Dei *margaritæ pretiosæ* &c.

Idem docet S. Franc. Sales. *de modo concionandi* c. 3 §. 7 desumuntur ex naturalibus historiis v.g. herbarum, plantarum & animalium, sicut & ex Philosophia. item ex actionibus humanis per transitionem unius ad aliud, sicut ex actionibus pastorum ovium desumitur, quid agere debeant pastores animarum, ut Dominus demonstrat in parabola ovis perditæ.

OBSERVATIO

EX S. FRANC. SALESIO.

Similitudines ex rebus vulgaribus desumptæ, modo stabiliter applicentur, sua non carent præstantia, ut Dominus noster fecit in parabola de seminante. *loc. cit.* §. 4.

CAVENDA.

In laudando similitudo non petenda ex re infami, & in vituperando non sumenda a rebus sanctis, pulchris. sic male laudaretur *docti activitas per velocitatem diaboli.* dicendum potius: inest viri docti animo vis quædam Angelica. P. Erhard in *arte memoriae* p. 3. c. 3. §. 2

MODUS INVENIENDI SIMILITUDINES.

Inquire in rerum natura aliquid, quod in aliqua qualitate sit simile, cui explicando manum apponis, & connecte utrumque per unam ex his particulis : *uti, ita, sic, velut &c.* P. Erhard *loc. cit.*

Quæcunque aspiciuntur; etsi loco & indole sint dissitissima; pollent tamen aliqua qualitate, in qua conveniunt. quid magis dissitum videtur, *quam Deus & leo?* & tamen, quia in hoc aliquid illius reperire est; Deus se leoni de tribu Juda assimilare non dedignatur. idem P. Erhard. *loc. cit.*

SECRETUM

Ex S. Franc. Sales. eruendi similitudines ex textibus S. scripturæ. Est quoddam secretum, quod non mediocriter concionatori prodesse potest, nempe ex certis S. scripturæ locis eruderare similitudines, ubi pauci eas queunt animadvertere, quod fit verborum meditatione.

EXEMPLUM.

David loquens de hominibus mundo plus æquo deditis ait : *perit memoria eorum cum sonitu.* hic duas elicio similitudines ex duobus entibus, quæ cum sonitu perire solent. imo. sicut enim *vitrum* quassatum sonando perit; ita improbi cum modico rumore pereunt: nam licet de iis in morte eorum fiat sermo; attamen uti quassatum vitrum ad nihilum valet ultra, & redditur inutile; sic & hi miseri sine spe salutis manent æternum perdit. 2do. ita cum opulentus quisquam moritur, compulsantur campanæ, pompasque instituuntur exequiæ, sed post campanarum sonitum, quis illi benedicit? quis de illo lo-
qui.

quitur? nemo. S. Paulus loquens de eo, qui omnis est charitatis expers, bonorumque iners operum, dicit, quod factus sit sicut æs sonans, aut cymbalum tinniens. similitudo desumitur de campana, quæ sicut ad Ecclesiam alios ciet & ipsa emanet; ita qui bonis operibus sine charitate se dedit, alios ædificat, & ad paradysum cælestem stimulat, ipsemet vero abesse cogitat.

Ut hæc similitudines inveniantur, verba sunt expendenda, quæ si sint metaphorica, in foribus aderit similitudo illi, qui eam possit discooperire.

EXEMPLUM.

Vlam mandatorum tuorum cucurri, cum dilatasti cor meum. Consideranda sunt hæc verba *dilatasti*, & *cucurri*. nam metaphorice sumuntur. Postmodum contemplandæ sunt illæ res, quæ majori cum pernicitate incedunt, & aliquæ tibi occurrunt. v. g. naves cum earum vela extendit ventus. naves quæ in portu feriuntur, ut primum secundus ventus eas arripit, velaque inflat, mox marinos superant fluctus. ita cum favorabilis Spiritus S. corda nostra intrat, anima nostra navigat, & excurrit in mare mandatorum Dei. Qui autem hæc observat, fructuose plures allegare poterit similitudines, in quibus tamen semper servanda honestas, & decentia, ne descendamus ad res viles, abjectas & sordidas.

REQUISITA.

Oportet similia esse clara, auditoribus bene cognita, petita a rebus nobilibus, minime sordidis. ita P. Goldhagen in *Rhetorica Ecclesiastica* c. 1. art. 4. §. 3.

2do. Requiritur, ut similitudines sint decentes; alioquin risum & non fructum in auditoribus excitabunt. ita Panormitan. in *Exam. Ecclesiastic.* p. 2. c. 1. de similitudinibus.

MO.

MODUS TRACTANDI.

Similitudo potest quadrupliciter tractari. 1. ut nulla similitudinis nota exprimatur, quamvis re ipsa sit similitudo v. g. *impudicitia est sicut in luto &c.*

2. Ut similitudinis nota apponatur, sed concise absque similitudinis probatione & explicatione. v. g. *peccator est similis caeco.*

3. Ut similitudo suis partibus constet, id est, propositione & apodosi, seu explicatione, sed non longa. v. g. *exacerbatum vulnus oleo lenitur; sic ira molli responso frangitur.*

4. Si similitudo non solum constat suis partibus, sed etiam fusa & periodica oratione ample deducatur. quod maxime fit, si dictum, factum ex historia apponitur.

MODUS PROPONENDI.

Multiplex est similia proferendi modus, jam brevius, jam latius tractantur; jam rem præcedunt, alias subsequuntur; sæpe cum re connectuntur. consultissimum fuerit in dicendo uti varietate. ita P. Goldhagen in *Rhetor: Eccles. loc. cit.*

LOCUS.

Similitudo usum habet in omni specie Orationis, & in omnibus ejusdem partibus, præcipue autem in confirmatione.

UTILITAS.

Serviunt ad exornandum. ita S. Franc. Sales. *loc. cit. c. 3. §. 7.* Similitudines ex historiis naturalibus sua sunt præditæ elegantia, & applicatio est speciosa; maxime si in scriptura est fundata, qualis est illa de alarum renovatione in ordine ad nostram poenitentiam.

Ad

Ad declarandum, quid enim rebus majorem lucem affert? quid iisdem amplificandis & quasi sub oculos ponendis accommodatius? quid animis auditorum excitandis aptius, atque commode inducta similitudo? P. Goldhagen *loc. cit.*

Ad movendum, similitudines incredibilem habent efficaciam, & ut illuminetur intellectus, & ut moveatur voluntas. ita S. Franc. Sales. *loc. cit.*

DE DISSIMILITUDINE DEFINITIO.

Dissimilitudo est rerum duarum vel plurium inter se diversarum dissimilis inter ipsas affectio. ita Gelas. Hochenleutner *de modo & praxi utiliter concionandi reflex.* 2, n. 292.

FONTES DISSIMILITUDINIS.

Quot sunt species oppositorum; tot sunt fontes, ex quibus institui possunt dissimilitudines: oppositorum autem species sunt quinque: unde etiam tot fontes sunt dissimilitudinis.

MODUS INSTITUENDI SIMILITUDINEM A CONTRARIO.

Sicut Deus amat innocentiam; ita Deus odit peccatum.

A PRIVANTIBUS.

Sicut mors Sanctorum felix: ita mors peccatorum infelix.

A REPUGNANTIBUS.

Sicut is, qui praecepta Dei non observat, non potest dici Deum amare; ita qui haec observat, non potest dici Deum odio habere.

A RELATIVIS.

Sicut Magistrorum est curam habere discipulorum; ita discipulorum est venerationem exhibere Magistris.

A CONTRADICENTIBUS, SEU NEGANTIBUS.

Sicut docti æstimantur, & non spernuntur; ita non docti non æstimantur, sed spernuntur.

UTILITAS.

Dissimilitudo servit ad declarandum, ad exornandum, ad amplificandum, ad persuadendum &c.

DE

ARGUMENTO ILLUSTRANTE AB EXEMPLO
DEFINITIO.

Exemplum est rei gestæ, aut ut gestæ commemoratio ita Quintilianus. convenit cum narratione, quod hæc sit rerum explicatio, & quasi sedes, & fundamentum constituendæ fidei. ita D. Marstaller in *Eloquentia Sacra*.

PRÆSTANTIA

EXEMPLORUM SANCTORUM.

Quid aliud est vita Sanctorum, quam Evangelium opere completum? alia quippe non est differentia inter Evangelium scriptum & vitas Sanctorum, quam inter musicam notis notatam & musicam voce decantatam. ita S. Franc. Sales. *demodo concionandi*, c. 3.

NECESSITAS

ERUDITIONIS HISTORICÆ.

Abundare debet Orator exemplorum copia tum veterum, tum etiam novorum adeo, ut non modo ea, quæ conscripta

scripta sunt historiis, sed etiam sermonibus veluti per manus tradita nosse debeat. ita Quintilianus.

DIVISIO EXEMPLORUM.

Huc serviunt omnia individua personarum, rerum & actionum. unde sunt 1mo. exempla personarum, 2. rerum, 3. actionum.

OBSERVATIO.

Historia naturalis, quæ ex ipsa rerum natura, & proprietatibus rerum visibilium a Deo creatarum sumitur, non tam ad exempla, quam ad similitudines & comparationes per argumentum a minori ad majus inservit, ita Felix Panormitanus in *Exam. Ecclesiast. p. 2. c. 4.*

DIVISIO NARRATIONIS.

Alia est narratio historica, alia oratorica. differentia inter utramque hæc est, quod historica contenta sit stylo simpliciori, & expositione rei gestæ fluida & ordinata: oratorica autem majori pompa figurarum, & sententiarum incedat, solide probet, atque amplificet.

AMPLIFICATIO NARRATIONIS.

Dilatatur narratio, si non solum factum cum suis circumstantiis exponitur, sed etiam ratio omissorum redditur, indagando etiam de consiliis, motivis &c.

F O N T E S.

Exempla sumuntur 1. ex S. Scriptura 2. ex historica Ecclesiastica 3. ex historia profana,

OBSERVATIO.

EX PANORMITANO *loc. cit.* CIRCA EXEMPLA.

Exempla præsertim ex historiis sacris S. Scripturæ, vel ex vitis Sanctorum & Sanctarum, vel ex mirabilibus a Deo patrat in peccatoribus, sive ad ostensionem misericordiæ Divinæ, sive justæ vindictæ sunt sumenda: nam historiæ profanæ, quæ ex vitis gentilium vel mundanorum virorum desumuntur, quamvis aliquando pro qualitate materiæ, de qua agitur, probæ sint; non tamen ita frequenter, sed parce eis uti debet sacer Orator.

CAUTE LA

CIRCA HISTORIAS EX VITA SANCTORUM.

Quamvis utile sit aliquando etiam sanctorum peccata & errores ad ostendendam humanam infirmitatem, & excitandam spem in magnis peccatoribus in memoriam revocare: haud tamen ita frequenter illa commemorare debemus, ne auditores inde licentiam sumant, & erudiantur ad excusandas excusationes in peccatis. ita allegatus Panorm. *loc. cit.*

CAUTE LA

CIRCA HISTORIAS PROFANAS EX S. FRANCISCO SALESIO.

Historiis profanis utendum modice; vescimur fungis, ut exstimuletur appetitus. deinde convenienter & ad propositum sunt enarrandæ, ut D. ait Hieronimus, iis faciendum, quod faciebant Israelitæ mulieribus captivis, dum illis nubere statuerant, nempe iis præscindere, & decurtare capillos, id est, cogere

re , ut integræ Evangelio subserviant, & ad veram virtutem Christianam conducant, semovendo , quod in actionibus paganorum profanis alicui reprehensioni potest subiacere, v. g. in præstantia Cæsaris adimenda ambitio, in fortitudine Alexandri perimenda vanitas, animi elatio &c.

REQUISITA.

1. **R**equiritur appropriatio, seu ut sit ad propositum materiæ, de qua tractatur : alias, quantumcunque splendoris habet, de opinione iudicii multum detrahit. S. Franc. Sales. *loc. cit.*

OBSERVANDUM.

Videndum, an historia enarranda habeat similitudinem cum eo , de quo agitur : quia exempla sunt de genere comparatorum, seu similium.

CAVENDUM.

Cavenda est crebra digressio ad alia extra rem gestam , aut longæ parentheses, quæ rei seriem interrumpunt.

2. Requiritur probabilitas : quia nolunt auditores sibi falsa pro veris venditari ; præsertim docti offenduntur falsitate rerum enarratarum.

OBSERVANDUM.

Spectanda est scriptoris fides, ne inania commenta, vel fabulæ aniles violata concionis gravitate vendantur pro certis. ut enarrentur in exemplis colloquia, videndum est , an solide sint fundata , & saltem apparentem habeant probabilitatem. ita S. Franc. Sales. *loc. cit. c. 3.*

CAVENDUM.

Non fiant introductiones Dialogorum inter historiae Biblicae personas, nisi ex ipsius S. Scripturae textu desumantur. adeoque in historia Abrahami & Isaac non proponamus Isaac plorantem & in altari ejulantem, nec repraesentemus Abrahamum illi condolentem, apud se conquerentem & disputantem, num bene agat, num male, num injuriam immitat in offerendum, num laedat conscientiam, quid nunc, quidque postea resolvat. ita S. Franc. Sales. *loc. cit.*

3. Requiritur claritas: nam exemplum in se obscurum, vel obscure propositum lucem non affundit sermoni, sed potius tenebras auget.

OBSEEVANDUM.

Eligendae sunt historiae clarae, & illustres, ac dilucide proferendae: ideo servandus est bonus ordo, & circumstantiae ad rem facientes sedulo proferendae. sic narranda est res praeterita, ac si in praesenti & coram ageretur. P. Arsdekin de *doctrina Christiana proponenda cap. 5.*

CAVENDUM.

NE circumstantiae factum antecedentes, concomitantes & subsequentes confundantur: ex hac quippe confusione oritur obscuritas.

4. Requiritur brevitās: nimia enim prolixitas & languorem causat in concionatore, & tepescere facit auditores, ac toedium parit, ita S. Franc. Sales. *loc. cit.*

OBSERVANDA.

Servandum est medium. non debemus esse nimis breves, ut exempla penetrent, nec nimis prolixi, ne toedium pariant. ita S. Franc. Sales. *loc. cit.*

Prosopopeia, quando concionator in historiis loquitur in persona alterius, debet esse succincta & sententiosa. ratio primi est: quia auditores non diu sunt intenti ad audiendum tertium, quem non vident, & ipsa phantasia tali modo cito fatigatur. ratio secundi est: cum enim concionator se ipsum repræsentare debeat; non inhærendum prosopopeiæ; nisi introducantur aliqua persona, quæ melius loquitur, vel ut ipsa serviat ad quædam proponenda, quæ sunt majoris roboris, & quæ alias ipse dicere non est solitus. ita Gelas. Hochenleutner *in modo concionandi de loco extrin. reflex. 8.*

CAVENDA.

Non fiant descriptiones vanæ & inutiles; ut in trivialibus faciunt scholares, qui historiam non moraliter proponunt, & genuine; sed in hujus vicem describunt furiositatem Esau, mucronem Abrahami fulgentem & districtum, incensum, locum sacrificio destinatum, & similia inania & impertinentia. ita S. Franc. Sales. *loc. cit.*

Porro cavendum, ne bis aut sæpius in narrationis decursu idem repetatur.

5. Requiritur applicatio: exemplum enim sine consecratio, seu morali parum aut nihil operatur in audiente præsertim plebeio sine applicatione.

OB-

OBSERVANDUM.

Ennarrationi historicæ semper confectorium, seu morale est addendum: friget enim ennarratio, & nunquam ignem, nec vigorem concipit; nisi accedat aliqua reflexio ad doctrinam vel ad mores. P. Gelas. *loc. cit.*

CAVENDUM.

Vitanda est excessiva exaggeratio: nam curiosi auditores tœdio afficiuntur tam longa & excessiva exaggeratione: impii autem occludunt cor, ne ex tam vehementi & longa exaggeratione in se ipsos redire teneantur, & optant, ut talia quoque ab aliis dissimulentur. idem Gelas. *loc. cit.*

ORNAMENTA ENARRATIONIS.

Alia sunt *in verbis*, alia *in sententiis* posita. ad priora pertinet imo si verbum: *inquit*, *ait*, & similia, quoties colloquia narrantur, nec initio, nec in fine sententiæ ponuntur, sed post unum alterumve verbum. e. g. tum ejus mater, non sum (*inquit*) nescia, unde venias. id ex odore satis intelligo. putasne tantum dedecus diutius laturam? quid enim mali commisi? reponit ille: at mater: O impudentem (*inquit*) etiam quærit &c. item, si verbo *inquit* *participium* præmittitur. e. g. Bellidux curru *eminens* dextra lævaque ad agmina, oculos manusque *circumferens* adeste (*inquit*) milites, agite! animos, nostra victoria est.

2. Si *præsens* tempus pro præterito usurpatur, ubi & nominativus verbo eleganter postponitur e. g. rogat *ille* mulierem, ut sibi vendat domum. negat *ista* primum: at ille *urget*: quid multa? emit *homo* cupidus & dives.

3. Si plures infinitivi quandoque congregantur suppresso verbo, unde regi possunt suppressis etiam aliis quibusdam vocibus

cibus, ac particulis e. g. Rex primo nihil *susplicari*, nihil *metue-
re* &c.

4. Si participia & verba ejusdem temporis non nunquam
conglobantur. e. g. quid memorem illo bello *eversas* ædes, *di-
reptum* ærarium, *expilata* templa, urbes *devastatas*, *exhaustam*
provinciam, villas *incensas*, *abacta* pecora? &c. quid non *age-
bat*, quid non *moliebatur*? *ibat*, *redibat*, *circuibat*, *concurfabat*,
obvios pressabat, hos salutationibus, illos amplexibus &c.

ORNAMENTA IN SENTENTIIS POSITA.

Huc pertinent figuræ quædam nobiliores suo loco positæ,
qualis est imo hypotyposis, e. g. *inflammatur ira*, *egredi-
tur domo*, *ardebant oculi*, *emicabat ab ore furor*, *horrebant capilli* &c.

2. Dubitatio e. g. quid ager miser? quam in partem se
conferet? ubi refugium quærat? cujus opem imploret? patris?
conjectus est in vincula. fratrum? in servitutem sunt adducti.
propinquorum? receperunt se fuga.

3. Suspendio e. g. quid deinde factum censetis? puellam
illecebris captam? neutiquam. cessisse minis putatis? non ces-
sit. quid igitur facere potuit imbellis columba inter ungues ac-
cipitris? dicam, audite: excisam sibi linguam in os impudici ex-
spuit; quo ille telo ictus victusque loco cessit &c.

4. Communicatio. quæro a vobis, qui hæc auditis, si
vestræ res in eo essent positæ; quid vobis agendum esse cen-
seretis? fugam arriperem (inquiet aliquis) nec auderem re-
sistere. at hic adolescens restitit, certamen inuit, adversarium
armatum inermis abiicit.

5. Exclamatio e. g. o scelus inauditum! non timuisse ho-
minum æstimationem, non dedecus, non furiarum ardentes
tædas!

6. Epiphonema, quod familiare est in clausulis post rem aliquam insignem narratam. exemplum habetur *Matthæi* 20. ubi parabola de patrefamilias singulis operariis denarium solvente, murmurantibus illis, quos primo conduxit, concluditur: *Sic erunt novissimi primi, & primi novissimi.*

UTILITAS HORUM ORNAMENTORUM.

HÆc argumenta faciunt imo. enarrationem suavem, & jucundam, præsertim figura hypotyposis, ethopæia &c.

2. Excitant attentionem, præcipue figura interrogationis, dubitationis, suspensionis, communicationis, e. g. quid hic factum, quid responsum putatis? quid vos hic ageretur? audite, quid sequatur &c.

3. Conciliant enarrationi vitam ad persuadendum, uti figura communicationis. e. g. mentem jam ego vestram convenio. si vos similes premerent circumstantiæ; quid vobis agendum videretur? &c.

4. Conducunt ad movendum, specialiter usus temporis præsentis pro præterito: magis enim movet narratio Christi quasi ante oculos actu patientis, quam si tantum dicatur, talia olim passum esse,

UTILITAS EXEMPLORUM.

1. **S**erviunt ad exornandum. ita S. Franc. Sales. *loc. cit.* dicens: exempla mire exornant, & ad gustum sermones condiunt.

2. Serviunt ad attentionem: innata quippe curiositas, quæ maxime oritur ex aliorum extraordinariis eventibus, excitat auditores ad attentionem. ita Gelas. Hochenleutner.

3. Ser-

3. Serviunt ad delectandum : nam historia est instar picturæ , quam auditores quasi fixis oculis intuentur , ut fere magis delectentur oculi , quam ipse auditus , quod certe operatur delectationem. ita relatus P. Gelas.

OBSERVATIO.

Recentiora magis placere solent , utpote loco & tempore minus remota ab auditoribus. exempla antiqua plus fortassis authoritatis habent , recentiora plus gratiæ , maxime a patriæ vel gentis annalibus petita.

4. Serviunt ad instruendum : iquod per simplex præceptum ab auditoribus teneri non potest , per similitudines exempla-que habetur. ita S. Hyeronimus , a S. Franc. Sales. allegatus *loc. cit.*

OBSERVATIO

EX P. GELASIO HOCHENLEUTNER:

Vix aliud ita efficax & opportunum erit ad instillandum certas veritates , quæ alias cum magna teneritudine tractari petunt , ad instruendum quasdam personas , quas reprehendere non audemus , & ad eas permovendum , quam per historias & exempla &c.

5. Serviunt ad probandum , præcipue in rebus gestis : cum enim historia dicatur testis temporum , lux veritatis , vitæ memoria , magistra vitæ , nuncia vetustatis ; necessario eidem fides est adhibenda ; nisi omnium rerum præteritarum memoria tollenda , & more pecudum vita deneganda.

6. Serviunt ad persuadendum : rationem reddit P. Erhard

hard in arte memoriae. exempla tanquam agendorum, caven-
dorumque norma adducuntur.

7. Serviunt ad movendum: dum enim hoc vel illud fa-
ctum vituperamus, acquirunt auditores occasionem illud ex-
horrendi, & moventur alieno periculo vel turpitudine ad ab-
stinendum ab eo; quemadmodum naturaliter movemur illis
accidentibus, quæ tangunt alias personas, vel earum utilitatem
vel damnum.

OBSERVATIO EX MEMORATO P. GELASIO.

SI concionator narrationi exemplorum, modicam commi-
nationem, vel exhortationem aut promissionem addiderit;
inveniet cor apertum, quin ipsi auditores hanc artem adver-
tant.

8. Serviunt ad excitandos affectus: quia narrationes ex-
emplorum objectum affectuum reddunt sensibile. ita P. Neu-
mayer in *Idea Rhetorica*. unde illud tritum: *exempla trahunt* &c.

OBSERVATIO EX S. FRANC. SALESIO.

EXempla Sanctorum miræ sunt virtutis & maxime eorum,
quorum vita, vel reliquiis decorata est patria, in qua con-
cionamur.

CAUTELA EX P. ARSDEKIN.

Affectus in narratione non debent esse nimis frequentes;
sed magis pro confirmatione & epilogo reservari.

MO-

MODUS TRACTANDI.

Traſtantur exempla vel per congeriem plura preſſius colli-
gendo, vel unum præſtantius dilatando, ac figuris illuſtran-
do.

CAVENDUM.

Multa exempla raro narrentur: multitudo enim obruit me-
moriam, ſpecialiter plebis.

OBSERVANDUM.

Si tamen per congeriem tractantur, adhibeatur modus, ne
tam multa quærantur, quam apta: unde, ſi quandoque
plura enumeranda videntur, utendum inductione, laudando
v. g. fortitudinem Stephani inter lapides, Laurentii in igne,
Andrææ in cruce &c. *Gelaſ. p. 3. reflex 2. n. 317.*

LOCUS EXEMPLORUM.

Exemplum poteſt adduci vel in decurſu orationis, vel in fine;
præcipuus autem uſus exemplorum eſt in fine confirmatio-
nis, vel in epilogo. necceſſe tamen non eſt, ut in fine concio-
nis enarretur; ſed, ſi venerit occaſio conveniens & apta ad
intentum ratione materiæ probandæ, ſuccincte & ſolum re-
ferendo, quod eſt neceſſarium ad dicta ſtabilienda, immiſceri
poteſt: licet hiſtoria ad finem concionis enarrata, ſi prædictam
materiam in ſe continet, multum prodeſſe poſſit, præcipue, ſi
ex ea patetice concludatur, ita *P. Gelaſ. Hochenleutner p. 3. reſp.
8. n. 437.*

DE TESTIMONIO.

DEFINITIO.

Testimonium eſt argumentum ex alienis dictis erutum. ſi ad-
hibetur ad probandum, ut in quæſtionibus facti vel mate-

ria historica, tunc pertinet ad argumenta probantia : si vero adhibetur ad illustrandam vel confirmandam veritatem ; tunc pertinet ad argumenta illustrantia, & est hujus loci.

DIVISIO.

Testimonium est pro varietate dicentium varium. aliud divinum, idque *a modo* vel scriptum, vel non scriptum seu traditum. aliud humanum, idque *a causa materiali*, vel civile vel canonicum, illud potissimum circa causas civiles, hoc circa mores, virtutes implantandas & vitia extirpanda versatur. vid. P. Erhard. in *Arte memoriae* p. 3. c. 3. §. 6. n. 355.

Huc pertinent proverbia, sententiae veterum vel sapientum, praesudicia, fama, symbola, apophthegmata &c.

Fama est sermo vulgi sine ullo authore, & capite dispersus, differt a rumore, quod hic sit sermo aliquorum.

Adagium est dictum, quod per ora hominum vagatur, v. g. *quo semel est imbuta recens, servabit odorem.*

Praesudicia sunt anteriora iudicia, quae similitudinem habent cum re, de qua tractatur. e. g. *Deus in Angelis punivit pravitatem.*

Apophthegmata sunt proverbia magnorum Principum v. g. Ferdinandus I. dicere solitus : *Fiat justitia, & pereat mundus.*

OBSERVATIO

Oratoribus veteribus magnus fuit usus praesudiciorum, tormentorum, tabularum, iuramenti & testium. Orator facer pro praesudiciis assumat SS. Canones, Decreta Ecclesiastica. pro tormentis poenas a Deo & Ecclesia impiis inflictas vel comminatas. pro tabulis publicis textus scripturae. pro iuramento & testibus, doctrinas & testimonia SS. Patrum & asser-

tiones

tiones dogmaticas eorum. ita D. Marstaller in *Rhetorica concionat. l. 2. de invent. c. 1. §. 4.*

FONTES.

Testimonia pro argumentis illustrantibus sumuntur ex collectaneis, quæ vel orator sibi ipse conscripsit, vel alii lucubraverunt.

Specialiter serviunt tomuli sententiarum memorabilium cum Ethnicarum tum Christianarum ex probatissimis quibusve scriptoribus collectarum & in locos communes digestarum studio & industria *Andreae Eborensis Lusitani.* item *Bibliotheca concionatoria Lohneri.*

MODUS

FACIENDI COLLECTANEA.

Fit Registrum, & in hoc index virtutum &c. secundum alphabetum per folia divisus; si quid notatu dignum legitur, vel auditur, rubricæ, quam respicitur, adscribitur, vel in charta notatum eidem apponitur. sic facili labore comparantur collectanea. e. g. audisti in concione ex S. Augustino: *ascendit ad coelum oratio, & descendit Dei misratio,* adscribe hoc dictum rubricæ de oratione vel precatione.

REQUISITA.

Testimonium prout est argumentum illustrans, imo debet esse appositum, seu in se continere oratoris propositum.

2. Debet esse dictum probati authoris: dictum enim vilium potius vilipendium, quam lucem afferet, unde orator referens hujusmodi testimonium illustrans non abs re faciet, si illius

illius authoris quandoque laudem competentem breviter attribuet, ita Gothsched in sua Oratoria c. 8. § 6.

OBSERVATIO

Ferens testimonium debet esse probus, oculatus, auritus, alienus a partium studio, ab ira, a præsumptione, a motuum perturbatione.

Sic infringitur authoritas scribentis in causa dogmatica imo si ostenditur, quod in aliis hinc inde hallucinatus fuerit. 2. in causa historica, si ostenditur, quod eandem non rite examinaverit, sed potius privatis affectionibus & partium studio scripserit. 3. in facto recentiori, si ostenditur, quod cum aliis testibus non conveniat. vide desuper *Institutiones oratorias Rhenanas* c. 9. §. 4. n. 2.

MODUS

TRACTANDI TESTIMONIA SS. PATRUM.

1. **P**ossunt simpliciter recenseri verba; sed ita nude proposita non faciunt impressionem 2. possunt aliqua verba, quæ majoris sunt ponderis, librari, explicari & inculcari. 3. potest ex illis conceptus, argumentum vel conspectarium erui. 4. possunt servire pro ipso conspectario, seu morali, qui usus est frequens.

CAUTELÆ

IN CITANDIS SS. PATRIBUS.

1. **H**orum citationes non sint frequentiores ac longiores: hæc enim concatenatio Patrum memoriam onerat, & auditorium lædio afficit, sit ergo orator sacer non prodigus,

nec

nec etiam nimis parcus, sed exquisitiora, acutiora, breviora & aptiora testimonia prudenter ad suos usus assumat.

2. Ne contorqueatur vetus Patrum sensus, aliudve ipsis affingatur, quod nunquam cogitavere.

3. Si quid apud SS. Patres occurreret a communi sensu alienum, caute admodum & religiose tractari debet: forsan enim de quaestione proposita non scripsit S. Pater ex professo, adeoque non exacte, aliquando hyperbolice ob instantem necessitatem, vel potuerunt SS. Doctores aliquid scribere primis Ecclesiae temporibus, quibus plura necdum erant definita, vel potuerunt irrepsisse errores, sive hæreticorum malitia, sive temporis injuria, sive librariorum incuria. erudite igitur, sobrie, caute & pie usurpentur SS. Patrum testimonia. ita P. Gelas, loc. cit. n. 318.

MODUS

ARGUMENTANDI A TESTIMONIO TANQUAM ARGUMENTO ILLUSTRANTE.

Communiter fit argumentatio per *thesin* & *hypothesin*, ubi testimonium, sententia, proverbium vel dictum syneciosum est *thesis*: applicatio autem ad propositionem oratoris dicitur *hypothesis*: ipsa vero propositio vocatur *basis* vel *fundamentum*. v g. Imperator Ferd. III. ante prælium prope Ratisbonam coeptum dixit ad exercitum: *Last uns ehe betten*. unde pagus vicinus nomen accepit, ita dicere deberent litterati ante studium, operarii ante laborem & omnis generis homines ante coeptum negotium, præcipue mane dum surgunt, de die, quando ad mensam accedunt, ad noctem, dum cubitum eunt.

Argumentum a præjudiciis prædicatori obsequi potest, si minatur peccatoribus flagella, tribulationes, ac etiam æternam

nam mortem, nisi conversi fuerint, ex sententia lata in divitem epulonem, in Judam Iscariotem, & ex lege punitiva veteris & novi testamenti, cui per castigationem ejusdem fortis peccatores subjacebant. Gelas. *loc. cit.*

Sic a punitione Angelorum Deo rebellium potest fieri argumentatio tanquam a majori ad minus: Deus ob peccatum superbiae non pepercit Angelis, magnis illis spiritibus: ergo nec parcat homini peccatori poenitentiam recusanti &c.

LOCUS.

Argumentum illustrans a testimonio locum habet in omni parte orationis sacrae tum in exordio, tum in confirmatione, praecipue post Argumenta probantia, persuadentia, tum etiam in peroratione.

OBSERVANDUM.

Textus SS, Patrum & hujusmodi testimonia oportet coram auditorio plebeio recensere in lingua vernacula: nam hoc ipso, quod linguam latinam non calleant, longiore allegatione idiomatis ignoti nihil addiscunt, sed potius toedium concipiunt.

CAVENDUM.

Testimonia non sint nimis crebra, nec temere aut per vim intrusa, aut obscuriora: ita P. Goldhagen *in Rhetorica sacra* l. 1. p. 1. §. 5.

UTILITAS.

Testimonia serviunt imo ad amplificationem. quod fit, si meditatio vel reflexio super aliqua verba, quae plus ponderis habent, instituitur; vel sententiae ad locos tropicos applicantur.

c. g.

e. g. si in persuasoria eleemosynæ dicitur a definitione: eleemosyna juxta S. Augustinum est solatium credentium, virtutis præsidium, sacrificium Christiani. ab enumeratione partium: esurientium panis est, quem tu detines, nudorum indumentum, quod tu includis &c. a simili juxta S. Petrum Chrysologum: manus pauperum est gazophylacium Christi. quidquid pauper accipit, Christus acceptat. ab adjunctis: date omnibus (monet S. Augustinus) ne, si cui non dederitis, Christus ipse sit.

2do Serviunt ad persuadendum. nam cum nostra licet sagaciter inventa refelli liberior possint: pudor tamen est diffiteri, quod celeberrima superiorum ætatum oracula suo calculo comprobant: bene igitur dicendi rationi confidunt, qui de omni re & disciplina gravissimorum testimoniorum in promptu ὑπομνηματα habent. ita *Instit. Oratoriae Provinciæ Rhénanæ de argument. Illustrant. c. 3. a. 5. §. 2.*

Rationem reddit D. Gothsched in sua oratoria c. 8. §. 6. & 7. auditores facilius & citius assentientur: etsi enim orator doctrinam proponat argumentis probantibus satis stabilitam; attamen, si audiunt alios & quidem magni nominis præcessisse, id ipsum sentientes; facilius & citius assensum præstant. unde orator non abs re facit, si in allegatione hujusmodi testimoniorum quandoque laudem breviter attribuit veteribus id ipsum sentientibus.

3tio Serviunt ad dissuadendum. Sic rumor & fama servit ad dehortandum & cautelam insinuandam contra vitia. ita D. Marstaller loc. cit.

4to Serviunt ad movendum, magna est testimoniorum authoritas ad animorum motus excitandos. ita P. Goldhagen in *Rhetorica sacra* l. 1. p. 1. §. 5.

OBSERVATIO

EX MEMORATO P. GOLDHAGEN l. 2. p. 2. §. 4.

DE sententiarum veritate auditores passim nihil dubitant : at vim earum ignorant. explicetur una alterave gravior, amplificetur ex causis, effectis, adjunctis, &c. applicetur ad particulares auditorum mores, per decursum repetatur; felicius certe, quod intenditur, obtinetur : unum telum dextre libratum altius penetrat, quam ingens spiculorum fascis temere in altum coniectus.

ARGUMENTA APPLICANTIA: DEFINITIO.

ARgumenta applicantia sunt doctrinae morales ex quadam veritate vel argumentis deductae vel applicatae. vocantur communiter *moralia* vel *confectaria* : quia sequuntur ex veritate vel argumentis praecedentibus tanquam contenta, vel inferiora.

NECESSITAS CONSECTARIORUM SEU DEDUCTIONUM.

ARgumenta orationis sacrae sunt quasi instrumenta : haec vero non influunt, nisi applicantur; applicantur autem per consecraria seu doctrinas ex illis deductas & per applicationes istarum factas.

NECESSITAS

APPLICATIONIS SEU DESCENSUS AD SINGULARIA.

Concionis finis non speculatio, sed actio est, quæ circa singularia opera versatur. debet igitur is, qui utiliter doctrinam hanc tractare velit, quæcunque hac de re in communi dixerit, ad singulares actiones accomodare. pronum itaque est, concionatoris partem esse accomodationem seu descensum ad singularia, v. g. ad singulares virtutum aut rationum actiones: hic enim totius concionis scopus est, ad quem omnia sunt referenda.

OBSERVATIO.

Conciones solum in generalibus & sine deductione doctrinæ moralis manentes non dissimiles videntur tormentis bellicis nullo globo oneratis, quæ in adventu alicujus magni Principis ex aggeribus civitatis exploduntur: coruscant quidem omnibus intuentibus, & alios terrent, & plures delectant; sed neminem feriunt, vel vulnerant, & solum fulgure aut tono auctoritatem Principis vel Majestatem Regis salutant, & venerantur. sic solæ sententiæ ac etiam rationes contra vitia in genere quodam terrent, faciunt suas coruscationes, sed plerumque terminantur in extrinseco. alios delectat tanti tonitruum idea, paucos & vix ullos feriunt, & interne ad resipiscendum, vel seriam emendationem vulnerant: discedent aliqui consternati, sed non contriti; alii applaudent prædicatori ob suam eloquentiam, sed non resipiscunt ad propriam conscientiam, quæ ex dictis, & generice propositis nondum sentit vulnera, duntaxat a longe se salutatam agnoscit, ita P. Gelasius *loc. cit. n. 177.*

DIVISIO CONSECTORIORUM.

EX aliqua veritate, ejusque argumentis potest deduci imo. quid sit discendum. 2. quid sit reprobandum. 3. quid sit faciendum. 4. quid sit omittendum. 5. quid sit corrigendum. 6. quid solatii capiendum. unde sex sunt consectoria 1. dogmaticum seu doctrinaticum. 2. confutatorium. 3. adhortatorium. 4. dehortatorium. 5. correctorium. 6. consolatorium.

DIVISIO APPLICATIONIS.

Applicatio potest tripliciter considerari. imo. ratione rei, seu quid applicetur. 2. ratione personæ, seu cui applicetur. 3. ratione finis, seu ad quid applicetur: & hoc potest fieri triplici modo. imo. generaliter. 2. specialiter. 3. specialissime: unde triplex est applicatio: *generalis*, *specialis* & *specialissima*.

EXEMPLUM

APPLICATIONIS RATIONE REI.

Doctrina: virtus commendat. applicatio *generalis*: & quidem omnis virtus. *specialis*: specialiter modestia. *specialissima*: specialissime benevolentia.

EXEMPLUM

APPLICATIONIS RATIONE PERSONÆ.

Veritas: patientia est necessaria. applicatio *generalis*: & quidem omnibus hominibus. *specialis*: specialiter necessaria: est Magistris. *specialissima*: specialissime necessaria est infirmis, & persecutioni expositis.

EX-

EXEMPLUM

APPLICATIONIS RATIONE FINIS.

Doctrina : pietas ad omnia utilis. *applicatio generalis* : utilis est ad omnia munia. *specialis* : specialiter ad munia publica. *specialissima* : specialissime ad munia Ecclesiastica.

FONTES.

Confectariorum fontes mediati sunt loci Theologici : *immediati fontes deductionum* sunt argumenta probantia, persuadentia &c. *applicationum fontes immediati* sunt præcipue argumenta illustrantia v. g. a comparatis, ab exemplo, a testimonio &c.

REQUISITA.

Confectaria debent 1. mo. aliquo modo esse contenta in præmissis, unde deducuntur. 2. debent esse consona partibus orationis.

MODUS TRACTANDI.

Confectaria possunt ex instituto, & accessorie tractari. ex *instituto* tractantur, 1. mo. si habent propria argumenta, ex quibus deducuntur. *accessorie* autem, si argumentis alias positis annectuntur.

MODUS PROPONENDI.

Confectaria seu *deductiones* & *applicationes* possunt simul & seorsum fieri. *simul* fiunt, si ambo conjunguntur. *seorsim*, si separantur e. g. si ex aliquo argumento persuadente eruitur doctrina moralis, & hæc in continenti applicatur vel generaliter vel specialiter vel specialissime, aut confectario adjungitur argumentum.

gumentum illustrans ab exemplo vel comparatis, & istud applicatur, ut supra, tunc *simul* tractantur: quando autem hic ponitur deductio, seu doctrina moralis, alibi fit applicatio doctrinae propositae, tunc *seorsim* tractantur, varietas delectat.

FORMA.

Confectaria, quatenus sunt doctrinae particulares ex praemissis deductae, possunt tractari per antecedens & consequens: quatenus autem sunt applicationes doctrinae propositae, tractari possunt per thesin & hypothesein: quia sunt accomodationes ad similia.

LOCUS.

Argumenta applicantia adhibentur imo. in confirmatione: 2. in epilogo. 3. in peroratione. deductiones adhiberi possunt in confirmatione vel post singula, vel post praecipua, vel post universa argumenta.

Similiter applicationes in confirmatione possunt esse *speciales*, & *specialissimae*, quae vero in epilogo & peroratione fiunt, congruentius sunt *generales*, ut propositioni propius conveniant.

UTILITAS.

Serviunt praecipue ad persuadendum & movendum: quia intellectum flectunt ad assensum, & voluntatem trahunt ad faciendum vel omittendum: applicant enim rationem *Veri*, quod est objectum intellectus, & sensibile faciunt *bonum*, quod est objectum voluntatis, insuper augent opinionem boni vel mali, quae est causa motus.

DE CONSECTARIO

DOGMATICO SEU DOCTRINATICO.

SI tractatur ex instituto, tunc proponitur imo. veritas. 2. eruitur doctrina moralis. 3. potest fieri illustratio. 4. fit applicatio.

IN EXEMPLO.

Veritas: si fuerint peccata vestra ut coccinum, quasi nix dealbabuntur. *doctrina moralis*: ergo nulli peccatori desperandum est. *illustratio ab exemplis*: ita Magdalena, quæ fuit in civitate peccatrix, ita latro in cruce a dextris obtinuit veniam peccatorum. *applicatio*: unde etiam tu peccator, etsi peccata tua sint gravissima, etsi sint innumera &c. obtinere a Deo veniam potes; modo pœnitentiam agas &c.

Accessorie tractatur; si ex proposita veritate eruitur doctrina, vel hæc jam proposita applicatur singularibus.

IN EXEMPLO.

Veritas: nisi pœnitentiam egeritis, omnes simul peribitis. *consectarium*: ergo in hac vita pœnitendum, vel in altera ardendum. *applicatio*: quis potest habitare cum ardoribus sempiternis? num tu peccator deliciis assue? num tu peccator intemperantiæ, luxui, gulæ & voluptatibus dedite? &c.

DE CONSECTARIO

CONFUTATORIO.

SI ex instituto tractatur, tunc ponitur imo. opinio falsa, vel erronea. 2. hujus motiva apparentia. 3. argumenta contraria. 4. respondetur ad opposita. 5. deducitur falsitas vel error.

IN EXEMPLO.

Periculosa opinio : putant aliqui sibi sufficiens tempus poenitendi esse in extremis vitæ. *eorundem motiva* : Deus est summe misericors : non vult mortem peccatoris, sed ut magis convertatur, & vivat : multi egerunt poenitentiam in articulo mortis &c. *argumenta contraria* : nesciunt, an sint habituri copiam confessarii : an in hujus defectu contritionem perfectam, cujus antea non erant assueti, sint elicaturi, & quidem tunc, quando conflictandum cum tentationibus diaboli, cum doloribus corporis &c. *responsio ad opposita* : Deus etiam est summe justus : non vult mortem peccatoris, quantum *ex se* præbet sufficientia media ; sed requirit cooperationem. constat multos non esse cooperatos, & sine poenitentia decessisse, & æternum periisse ; uti latro in cruce a sinistris, qui tamen præsentem habuit mundi Salvatorem. *demonstratio erroris* : quis non videt, illum, qui differt poenitentiam usque ad articulum mortis, se manifesto periculo impoenitentiae exponere.

Accessorie tractatur ; si attingitur falsa vel erronea opinio, vel formatur objectio, & in continenti additur ejusdem refutatio.

IN EXEMPLO.

Sunt, qui peccata venialia contemnunt putantes esse modicum. *refutatio* : nescitis, quid scriptum sit : *qui spernit modicum, paulatim decidet. Eccl. c. 29.* nescitis, quod modicum fermentum totam massam corrumpat. *1. Cor. 5.* nescitis, quod contemptus peccatorum venialium inducat ad gravia. Aliud exemplum habetur *Act. c. 3.* videns autem Petrus respondit ad populum : *viri Israelitæ quid miramini in hoc, aut nos quid intuemini, quasi nostra virtute aut potestate fecerimus hunc*

hunc ambulare &c. Deus Patrum Nostrorum glorificavit filium suum &c. vos autem Sanctum & justum negastis. petiistis vitam donari vobis; auctorem vero vitæ interfecistis.

DE CONSECTARIO ADHORTATORIO.

Si ex instituto tractatur; tunc ponitur primo *veritas*. 2. *eruitur doctrina practica*. 3. *afferuntur argumenta persuadentia*. 4. *suggeruntur media*. 5. fit *adhortatio* ad illam *exercendam* & ad *media arripienda*.

IN EXEMPLO.

Veritas: diliges proximum tuum sicut te ipsum. *doctrina practica*: ergo venia inimicis danda. *Argumenta persuadentia*: Deus præcipit: diligite inimicos vestros. nisi dimiseritis, nec Pater vester, qui in coelis est, dimittet vobis. *media*: cogitandum, etiam nos offendisse Deum, & veniam delictorum petere: *dimitte nobis debita nostra*. *adhortatio*: obediamus igitur Deo præcipienti, & dimittamus proximo, ut & Deus dimittat nobis, *sicut nos dimittimus debitoribus nostris*.

Accessorie tractatur, si ex proposito quodam argumento doctrina practica eruitur, vel hæc jam prius proposita applicatur ad sequelam.

IN EXEMPLO.

Argumentum illustrans ab exemplo: S. Joannes Gualbertus inimico sibi in platea obviam facto, vitamque sibi amore Christi crucifixi donari roganti veniam præbuit, & securum esse jussit, postmodum templum ingressus imaginem crucifixi caput inclinare advertit. *doctrina practica*: tempore injuriarum, rancoris animi optima est recordatio Christi patientis &

pro suis calumniatoribus rogantis: *Pater dimitte ipsis, nesciunt, quid faciunt. adhortatio*: vide sis, quid agas mi bone! si injuste læsus es: imaginem crucifixi respice, Christum pro inimicis rogantem audi, & amore Salvatoris crucifixi injurias ignosce.

DE CONSECTARIO DEHORTATORIO.

Si ex instituto tractatur; tunc imo attingitur vitium, vel aliud inconueniens. 2. afferuntur argumenta dissuadentia, 3. fit dehortatio. 4. suggeruntur remedia, 5. fit applicatio.

IN EXEMPLO

Vitium est otium: qui sectatur otium stultissimus est. *argumenta dissuadentia a damnofo*: otium nocet in spiritualibus; nocet in temporalibus. *dehortatio*: & quid statis hic tota die otiosi? nolite otiosis cogitationibus inhærere. nolite otiosis verbis tempus terere &c. *remedia*: ponite vobis ob oculos labores Christi & Sanctorum. *applicatio*: nunquam ex toto quis otiosus existat, vel legendum, vel scribendum, vel meditandum, vel laborandum.

Accessorie tractatur; si demonstrationi cujusdam vitii vel mali adjungitur dehortatio.

IN EXEMPLO.

Mala societas pervertit: qui tetigerit picem, inquinabitur ab ea, & qui communicaverit superbo, induet superbiam. *Eccl. 15. dehortatio*: fili mi! si te lætaverint peccatores, ne acquiescas eis, ne ambules cum eis: prohibe pedem tuum a semitis eorum: pedes enim illorum ad malum currunt. *Proverb. 1. discede ab iniquo, & deficient mala abs te Eccl. 7.*

DE CONSECTATORIO CORRECTORIO.

Si ex instituto tractatur; tunc imo. supponitur delictum vel culpa. 2. afferuntur mali effectus, 3. fit correctio, seu exprobratio. 4. suggeruntur remedia. 5. fit admonitio.

IN EXEMPLO.

Peccatum grave est gravis offensa Divinae Majestatis. *effectus* : privatio gratiae sanctificantis, inimicitia cum Deo, reatus poenae aeternae &c. *correctio per exprobrationem* : quomodo potuisti hoc malum facere? *remedium* unicum est poenitentia : convertimini ad me (dicit Dominus) & ego converterar ad vos. item : si impius egerit poenitentiam, agam & ego super malo, quod cogitavi facere ei. *admonitio* : ne tardes converti ad Dominum Deum tuum.

Accessorie tractatur; si in sermone de peccatis vel poenis peccatorum fit exprobratio, vel admonitio, vel comminatio in peccatores.

EXEMPLA

Exstant in sacris Bibliis plurima hujus consecrarii tum a Christo, tum ab ejus Apostolis adhibiti. sic *Math. c. 3. v. 7.* videns autem Joannes multos Phariseorum venientes ad Baptismum suum, dixit eis : *progenies viperarum, quis demonstrabit vobis fugere a ventura ira.* sic a S. Paulo ad Galatas scriptum *cap. 3.* *O insensati Galatae, quis vos fascinavit non obedire veritati, ante quorum oculos Christus proscriptus est in vobis crucifixus.*

EXEMPLUM EX ASCESI.

Recordare priorum annorum, dum simpliciter gradiebaris cum Deo, dum fervor in anima, dum cura salutis, dum place-

placebant tibi exercitia spiritus, dum gustus & sapor tibi in orationibus. heu quantum dilapsus es ab illo tempore! prius nauseabas comessationes, ambiebas orationes, fastidiebas voluptates, amabas virtutes &c. reminiscere & meditare non solum, unde excideris, sed & cur excideris.

DE CONSECTATORIO CONSOLATORIO.

SI ex instituto tractatur; tunc ponitur 1mo. subjectum afflictum. 2 fundamentum consolationis. 3. potest fieri illustratio. 4. fit applicatio.

IN EXEMPLO.

Subjectum afflictum: qui pie volunt vivere, persecutionem patientur. *fundamentum consolationis*: Deus totius consolationis, qui consolatur nos in omni nostra tribulatione. *illustratio ab exemplo*: S. Apostolus Paulus in medio tribulationum dixit: *superabundo gaudio*. *applicatio*: omne gaudium existimate, cum in tentationes varias incideritis *Jacobi c. 1.*

Accessorie tractatur; si ex proposito argumento probante vel persuadente, vel illustrante solatium, vel ab aliis captum vel adhuc capiendum applicatur subjecto afflictio, vel auditorio.

IN EXEMPLO.

Ponamus, quod sermo fuerit de promisso pauperibus spiritu facto: *beati pauperes, quoniam ipsorum est regnum cœlorum!* potest consecrarium consolatorium annecti tale: bono animo estote pauperes, coelum aspiciate, pauperem quidem vitam in terra ducitis; sed multa bona habebitis in cœlo. gaudete, & exultate; merces vestra copiosa est in cœlo. vestrum est regnum cœlorum &c.

OBSER.

OBSERVATIO

EX EADEM VERITATE PROSOSITA POSSUNT FIERI PLURA CONSECTARIA.

Veritas : Statutum est omnibus hominibus semel mori.

CONSECTARIUM DOCTRINATICUM.

Statutum est omnium Creatoris, supremi Gubernatoris, & Conservatoris, Authoris vitæ & necis: ergo non est voluntatis humanæ, num mori velit: five velit, five nolit homo; semel moriendum est.

CONSECTARIUM CONFUTATORIUM.

Ab hoc statuto non eximuntur potentes, non nobiles, non divites, non benevalentes, non vegeti: errant itaque, qui confidunt in sua potentia, errant, qui confidunt in sua nobilitate, errant, qui confidunt in divitiis, in fama, in valitudine, in robore, in viribus.

ADHORTATORIUM.

Incertum est moriendi tempus, incerta hora, incertus locus, incertæ circumstantiæ &c. ne igitur mors nos imparatos inveniat, omni die, omni hora, omni loco oportet nos esse paratos.

DEHORTATORIUM.

Quod mortem infelicem reddit, est peccatum, est mala consuetudo, mala societas, malus habitus: fugiendum itaque pec.

peccatum, fugienda peccandi occasio, prava societas, mala consuetudo, deponendi sunt mali habitus.

CORRECTORIUM.

Moriendum est semel, mors semel infelix, est semper in æternum infelix: temere itaque agunt, qui poenitentiam ad extrema procrastinant, pessime agunt, qui bona iniuste de-
tenta non reddunt, pessime agunt, qui bonum nomen proximo ablatum non restitunt.

CONSOLATORIUM.

Felix mors liberat a miseriis hujus vitæ, perducit ad ultimum finem, ad æternam salutem, ad visionem Dei beatificam, ad cælites, ad amicos æternum beatos &c. unde *pretiosa in conspectu Domini mors electorum ejus.* hac, igitur adventante dicendum cum Psalmista: *quam dilecta tabernacula tua domine virtutum: concupiscit & deficit anima mea in atria Domini Psalm. 38. v. 7.*

OBSERVANDA, ET CAVENDA CIRCA CONSECTARIA

CIRCA CONSECTARIUM DOCTRINATICUM.

Necessaria, & magis utilia sunt proponenda. Pronissimum est, ut plebs imperita, quæ a Concionatoris ore pendet, & in verba Magistri jurat, majorem longe de utilitatibus quibuslibet, quam de unice necessariis æstimationem concipiat. utile omnino erit, de utilibus loqui: ita tamen, ut iis, quæ necessaria, potiores semper partes tribuantur. ita quoque, ut sinceritas catholicorum dogmatum suos semper intra limites
sal-

salva consistat; & ne temere quid dicatur, quod inviolabilibus sanæ Religionis nostræ fundamentis adversari videatur.

Cavenda non sunt proferenda, vel dicenda non reticenda. ita Concil. Senonense *cap. 36.* „ Sint Prædicatores juxta
 “ Gregorium in verbo discreti, ne vel cavenda proferant, vel
 “ dicenda reticeant. prædicent rursus sacrum Evangelium:
 “ instruant populum ad observantiam præceptorum Dei, ut
 “ fidem inconcusse teneant: atque omnibus mandatis Dei, &
 “ Ecclesiæ pareant: nec ab ejusdem Ecclesiæ Decretis, & san-
 “ ctionibus devient. „

Sacer orator cuivis hominum statui inculcare debet sua officia. ita. S. Carol. Borr. *in instruct. Past. p. I. cap. 20.* „ Porro
 “ illud omnino præcipuum munus suum esse putabit, unius-
 “ cujusque status homines docere, atque instruere, beati Pauli
 “ exemplo, qui excellens omnibusque numeris absolutus uni-
 “ versarum gentium concionator omnes ad officii sui fun-
 “ ctiones erudivit. „

Correctionis fraternæ necessitatem, & modum ostendat. &c. S. Carol. Borr. „ correctionis fraternæ, quæ ad eleemo-
 “ synæ spiritualis specimen refertur, necessitatem demonstra-
 “ bit: corrigendi fraterne modum demonstrabit: præcepta
 “ atque instituta utiliter prudenterque tradet. „

Perfectionem vitæ spiritualis doceat. idem S. Carol. Borr. „ spiritualis vitæ partes atque officia, quæ ex intima sanctissi-
 “ morum virorum disciplina depromuntur, exponere studebit,
 “ præclare, & usque adeo accurate, ut nullum spiritualis san-
 “ ctæque institutionis locum relinquat. „

Fruetus Verbum Dei sedulo audientium proponat *juxta Epistolam Clementis I, ad Jacobum fratrem Domini actis Concilii Antiocheni insertam*. si enim assidui sint ad audiendum non
 “ solum vitæ æternæ ex salubri commonitione capiunt lucra,
 “ verum, & quæcunque illæ sint tristitiæ, vel mœrores, quæ
 “ ex præsentis vitæ necessitatibus, & cladibus temporum ve-
 “ niunt, quæque malorum sermonibus in corde suo velut ja-
 “ cula defixa circumferunt, abjiciuntur omnia prædicatione
 “ veritatis, & vitæ æternæ doctrina.,

Damna auditionem Verbi Dei negligentium commemo-
 ret, secundum allegatam Epistolam Clementis I *ad Jacobum fratrem Domini*, alioquin si multo tempore auditum subtra-
 hunt a verbo Dei, & remaneant in cultu vitiorum, sine du-
 bio spinis erunt & sentibus occupati, & quid aliud, nisi ad
 ignem talis hæc terra præparabitur.

CIRCA CONSECTARIUM CONFUTATORIUM.

Falitates & errores, quæ opponuntur credilibus, & his,
 quæ sunt de integritate fidei & sacre scripturæ, prædica-
 tor tacere non debet. Acta conciliorum in oratione Henric,
 Kalteisen *Tom. Conciliorum 17. pag. 1144. lit. B.*

Argumenta hæreticorum coram imperita plebe non sunt
 recensenda, si tamen pro opportunitate recensentur; gravis-
 simis rationibus sunt confutanda. Concil. Sipontinum: “Præ-
 “ dicatores vero argumenta, & rationes hæreticorum non re-
 “ censeant, ne in imperitorum fidelium mentibus confusionem
 “ pariant. at si, quando illorum falsa dogmata facilius rejici-
 “ untur, ipsorum argumenta afferre sit necesse, tunc quo ad
 “ fieri poterit, disputationibus resecatis, gravissimisque re-
 “ prehensionibus poterunt id exequi. „

Idem

Idem statuit 2da Syn. Provinc. Camer. t. 2. c. 1.
 “ facile enim fit, ut rudes plausibile aliquid ab hæreticis dictum
 “ intelligant, solutiones autem non perinde capiant. „ vid. no-
 tas ad Instruct. Pastor. S. Carol. Borr. cap. 11.

Unde P. Zellner in *Eloquentia sacra* dicit : “ non sufficit
 “ probare, quod fides Romano-Catholica sit vera: hodierni
 “ sæculi hæretici passim concedunt, quod etiam Romano Ca-
 “ tholici in sua fide salvari possint ; non video, quis fructus se-
 “ quatur ex eo, quod fides Catholica probetur esse vera, nisi
 “ refutando simul demonstretur, fidem hæreticam esse fal-
 “ sam. „

CIRCA CONSECTARIUM ADHORTATORIUM.

POpulus ad frequentem usum sacramentorum poenitentiae,
 & Eucharistiae adhortandus. Innocent. XI. in *Constit. de*
anno 1609. “ ad frequentem usum sacramentorum poenitentiae,
 “ & Eucharistiae populum fervide adhortentur, necessitatem,
 “ vim, & effectus eorum explicando. „

Concionator status hominum adhortetur ad exercenda
 sua officia, ita S. Carol. Borr. *loc. cit.* c. 20. “ monebit sæpissime pa-
 “ rentes, liberos, virum, uxorem, dominum, servum, Cle-
 “ ricum, laicum, privatum, magistrum ejus officii, quod ejus-
 “ que proprium est.

“ Quave ratione fieri possit, ut bonis animi corporis,
 “ & externis ad consequendam sempiternam beatitudinem utan-
 “ tur.

“ Qua moderatione prospera; qua patientia rursus ad-
 “ versa ferre debeant.

“ De filiorum autem educatione , & totius familiæ cu-
 “ ra, quam diligentissime aget, & crebro. item cum optima hæc
 “ institutio maximi intersit ad omnes totius Christianæ disci-
 “ plinæ rationes. quo in officio matrum ad vanitatem filias in-
 “ struentium , & dominarum in pudicitia ancillarum tuen-
 “ da negligentium culpas valde coarguet.

“ Commendabit observantiam , quæ præstanda est Pasto-
 “ ribus, & Sacerdotibus, ac quæ item Principibus , & Magi-
 “ stratibus, & denique majoribus.

“ Monebit , quam crebro pro illis Deum precentur.

“ Qua moderatione de eis loquantur, cum in hoc sæpif-
 “ sime peccetur.

“ Rursus Magistratus , cum opus est, & alios , qui præ-
 “ sunt , commonefaciet, populi commoda, non sua specta-
 “ re debere: exemplo, & autoritate ad veras virtutes, ad op-
 “ timamque disciplinam illum dirigere : paterno amore eun-
 “ dem amplecti , Religionem in primis, justitiam, clementiam,
 “ fortitudinem, & temperantiam in omni vita colere.

“ Nobiles, humilitatis officia, modestiæ partes, cæteras-
 “ que virtutes, quæ nobilitatis splendore prælucent, accura-
 “ te docebit.

Ignobiles ad veram nobilitatem, quæ in Religionis,
 “ pietatisque cultu, & in præclaris humilitatis, patientiæ, Chri-
 “ stianarumque aliarum virtutum officiis elucet, vehementer
 “ accendet.

“ Divites monebit, quomodo ad salutem dirigant divi-
 “ tiarum usum.

“ Quo item modo omnia misericordiæ opera.

“ Pau-

“ Pauperes frequenter ad patientiam cohortabitur:
 “ consolatione leniet, atque excitabit ad sanctarum virtutum
 “ copiam, & usum. „

Excitet ad Consilia Evangelica, ad opera misericordiae
 &c. idem S. Carol. Bor. *loc. cit.* „ ad Evangelica consilia am-
 “ plectenda, ad perfectioris vitae disciplinam suscipiendam, ad
 “ mundi contemptum audientium animos saepe impellet: quo
 “ studiosius caelestis spiritualisque vitae instituta amplectuntur.
 “ atque hic quidem amplissimus campus est, in quo saepe Chri-
 “ stiani concionatoris excurrat sermo.

“ Nec praetermittet, auditores ad misericordiae, eleemo-
 “ synaeque opera perpetuo excitare, nam hic locus late patet,
 “ pertinetque ad omnes.

“ Ad poenitentiae exercitationes, corporis macerationem,
 “ castigationemque populum accendet.

“ Ad jejunium, prout vigiliae & Adventus, Quadragesi-
 “ maeque tempora incidunt, saepe concionem transferet, qua,
 “ & jejunii necessitatem, & salutares fructus, qui inde existunt,
 “ uberrime exponet. „

S. Gregorius P. IX. jussit Praedicatores &c. populum ex-
 hortari, ut Ecclesiis jura debita persolvat. *in fragmentis decre-*
torum cap. 41. tom. concil. XIII. “ Discretionem vestram mandamus
 “ districtius inhibentes, ne talia, quae audientes a decimarum,
 “ seu aliarum rerum Ecclesiis debitarum solutione retrahant,
 “ vel alias animas corrumpant audientium, in sermonibus ve-
 “ stris, vel alibi proponere de caetero praesumatis: imo verbo,
 “ & opere informetis eosdem, ut ad solutionem praedictorum
 “ promptae voluntatis animo sint intenti. „

Insuper populus est admonendus, ut Parochiae intersit ad
 audiendum Verbum Dei, ita S. Conc. Trid. de reformat: *Sess.*

24. c. 4. "moneatoque Episcopus populum diligenter teneri u-
 " numquemque parochiæ suæ interesse, ubi commode id fieri
 " potest ad audiendum Verbum Dei. „

Nec minus admonendus est populus, ut saltem diebus
 Dominicis, & majoribus festis frequentet parochias. ita rur-
 sus alleg. Concil. Sess. 22. in *Decret. de observand. in celebratione*
Missæ. "moneat etiam eundem populum, ut frequenter ad suas
 " parochias saltem diebus Dominicis, & majoribus festis acce-
 " dant. „

Idem ordinavit Benedictus XIV. in *constit. 42. §. 14.* simi-
 liter S. Carol. Borr. *loc. cit. c. 22. vid. not. ad hoc cap.*

CIRCA CONSECTARIUM DEHORTATORIUM

PEccata omni studio concionatoris tollenda, quæ frequen-
 tius contra Divinæ legis præcepta committuntur. ita S.
 Carol. Borr. *loc. cit.* „ detestabile blasphemix scelus, ac ne-
 " faria maledicta, quæ in Deum sanctosque coniiciuntur.

" Superstitiones, auguria, divinationes, veneficia, can-
 " tiones, & cætera id generis, quibus castissimus Dei cultus
 " violatur.

" Dierum festorum violatio.

" Nefarium rei familiaris cum alterius injuria parandæ at-
 " que augendi studium.

" Litium, & controversiarum immoderatum illud stu-
 " dium, Christianoque nomine indignum.

" Avaritia, atque negligentia illorum, qui lites longius
 " ducunt.

" Calumniæ, quæ passim in foro versantur,

" Adul-

“ Adulteria , stupra , incestus , fornicationes , operaque
“ carnis.

“ Impia licentia falsi testimonii dicendi , aut falso jurandi
“ etiam in re , aut vita cujuscunque tuenda.

“ Nec vero satis putet , universe , generatimque peccatum ,
“ & vitium reprehendere , sed ad species , præcipuasque actio-
“ nes , quæ prave inde existunt , in usuque sunt , descendat.
“ quo rectius auditores peccata cognoscant , multoque cau-
“ tius fugiant.

“ Spectacula , ludos , ludicrasque res id generis , quæ ab
“ ethnicorum moribus originem ducunt , disciplinæque Chri-
“ stianæ adversantur , perpetuo detestabitur , execrabiturque ;
“ demonstrabit incommoda , publicasque ærumnas , inde in
“ christianum populum dimanare. in quam sententiam valde
“ populum confirmabit argumentis , quæ gravissimi viri , Ter-
“ tullianus , Cyprianus martyr , Salvianus , & Chrysostomus
“ afferunt.

“ In eoque argumenti genere nullum aliud omittet , quo
“ tanta corruptela radicitus extirpetur.

“ Choreas , saltationes , ac tripudia , e quibus mortiferæ
“ cupiditates excitantur , de suggestu sæpe graviter reprehen-
“ det atque insectabitur.

“ Superbum in muliebri vestitu ornatum , cæteraque ad
“ mollitiem , atque adeo ad libidinis incitamentum foede ex-
“ cogitata omni persuasionum vi , & argumentorum quasi te-
“ lis oppugnabit , quæ multa subministrabunt magni illi Ec-
“ clesiæ viri , Cyprianus martyr , Basilus , Augustinus , & Am-
“ brosius in primis.

“ Effusam etiam virorum impensam , & omnem intempe-
“ ran-

“ rantiam, quæ ob barbararum gentium a fide alienarum, si-
 “ militudinem tam valde accedit, omni studio coarguet.

“ Epulas illas sumptuosas, & comestiones immodera-
 “ tas a frugalitate Christiana alienas, omnis intemperantiæ, im-
 “ pudicitiae, libidinis, aliorumque vitiorum illecebras arguet,
 “ increpabit, atque dissuadebit.

“ Multorum otiosam vitam ac voluptariam, ita facile pec-
 “ catis expositam reprehendet quam sæpissime. „

CIRCA CONSECTARIUM CORRECTORIUM

Animarum Curatores debent ignorantes instruere, &
 errantes corrigere. ita Concilium Aquisgranens. cap. 36.
 “ Sacerdotes pro populorum iniquitate damnantur, si eos aut
 “ ignorantes non erudiant, aut peccantes non arguant te-
 “ stante Domino ad Prophetam : *speculatorem domui Israel*
 “ *dedi te, si non fueris locutus, ut se custodiat impius a via sua, ille*
 “ *in iniquitate sua morietur, sanguinem vero ejus de manu tua requi-*
 “ *ram.* sic enim Heli sacerdos pro filiorum iniquitate damnatus
 “ est, licet eos delinquentes admonuit, sed tamen non, ut
 “ oportebat, redarguit. Sacerdotes exquirere debent pecca-
 “ ta populorum, & solitudine unumquemque probare juxta
 “ testimonium Domini ad Jeremiam loquentis : *Probatores*
 “ *(inquit) dedi te in populo meo robustum : & scies, & probabis*
 “ *vias eorum.* sacerdotes studio corrigendi facta perscrutari de-
 “ bent subjectorum, ut emendatos lucrificare possint.

Non oportet tamen justum exulcerare. “ sicut autem pecca-
 “ torem convenit argui, ita justum non exulcerari. sacerdotes
 “ curam debent habere de his, qui pereunt, ut sacerdotali re-
 “ dargutione, aut corrigantur a peccatis, aut si incorrigibiles

“ exi-

“ existunt, ab Ecclesia separentur. “ allegatum Concil. Aquis-
granense *loc. cit.*

Prædicatores non odio, vel affectu moveantur. ita me-
moratum Concil. *cap. 37.* “ sæpe in solvendis, ac ligandis sub-
“ ditis suæ voluntatis motus, non autem causarum merita se-
“ quitur: unde fit, ut ipsa, & ligandi, & solvendi potestate se-
“ privet, qui hanc pro suis voluntatibus, & non pro subiecto-
“ rum meritis exercet. sæpe fit, ut erga quemlibet, proximum
“ odio, vel gratia moveatur pastor. judicare autem digne de
“ subditis nequeunt, qui in subditorum causis sua vel odia vel
“ gratiam sequuntur. unde recte per Prophetam dicitur: *mor-*
“ *tificabant animas; quæ non moriuntur, & vivificabant animas,*
“ *quæ non vivunt.* Ezech. 23. „

Prædicatores incaute Prælatos reprehendere non debent.
Leo X. in *suis constit. tom. 1. Bullarii pag. 580.* similiter Alexan-
der septimus in *constitut. 45. de anno 1656. cap. 3.* “ instruant po-
“ pulum omni, qua decet lenitate abstinenter omnino a ferula,
“ & a verbis indecedentibus, maxime si cum viris nobilibus,
“ & ætate profectis agatur. „

His conformiter statuit S. Carol. Borromæus in *instruct.*
Pastor. “ Ne civiles Magistratus in concione asperius objurget;
“ sed si quando occasio tulerit, pie potius admoneat, ne cum
“ comprehendit id hominum genus, non peccatorum odio,
“ imo pietatis, & charitatis studio ductus id faciat.

“ Ne quemquam nominatim insectetur, vel ita verbis de-
“ pingat, ut, de quo loquatur, facile possit auditor animadver-
“ tere „

Similiter monet D. Marstaller in *Eloquentia sacra l. 2. p. 79.*
“ caute procedendum circa correctionem Ecclesiasticorum.
“ non enim populi (per se proni) in Clericos sunt instigan-

“ di: Anacletus VI. ait: deteriores sunt, qui Doctorum, &
 “ Pastorum vitam moresque corrumpant, (detrahendo, ad
 “ suas partes trahendo, seducendo) his, qui substantias alio-
 “ rum prædiaque diripiunt.,

Similia monita habet P. Zellner *in Rhetorica sacra*. “ 1.
 “ oleum misericordiæ affundendum vino severitatis in correp-
 “ tione, misereri potius, quam insultare videatur. 2. defe-
 “ ctus singularium præsertim famam lædentes tacendi, potius
 “ inter privatos parietes corrigendi, nisi delicti publici gravi-
 “ tas, & scandalum publicum exigat. 3. moralia non sapiant
 “ vindictam, vel proprium interesse. 4. ostendendum potius,
 “ quod omnia animarum zelo agantur.,

Inter alias cautelas P. Gelas. *in modo concionandi* etiam ha-
 bet sequentes *reflex.* 3. n. 183. Concionator cum magno iudicio
 procedat, ne charitas lædatur. qui charitatem erga proximum
 non habet, Prædicatoris officium suscipere nullatenus debet.
 uti monet S. Gregor. *Homil.* 27. *super Lucam*. erexit Alexander
 magnus pretiosam statuam Andronico viro in bello, & pace
 excellenti. in una hasta erant insignia belli; in altera certa in-
 strumenta dulcedinis & amoenitatis, ut eum fortem in bello,
 & suavem in pace indicaret. profecto verum symbolum Præ-
 dicatorum: debent esse fortes in persuadendo, movendo, &
 impugnando vitia; sed dulces, & suaves.

Objurgationi semper aliquid blanditiæ admiscendum. sint
 leones, ut exaltent vocem, & rugiant contra peccata; sed
 similes leoni Samsonis, de quo S. Scriptura dicit: *de forte egres-*
sa est dulcedo. sint Angeli, sed similes Apocalyptico, cum gladio
 reprehensionis in ore, sed stellis amoenitatis in manu: utantur
 correptione ut hasta, sed hasta Achillis, quæ vulnus inflic-
 tum sanaverat.

Nun-

Nunquam sit reprehensio vitiorum sine remedio; dum enim Propheta Ezechiel c. 34. reprehendit malos Pastores, addidit quoque, quodnam sit boni Pastoris officium. vix unquam perstringenda sunt vitia, quin etiam Prædicator doceat, quibus rationibus ab uno quoque peccata, & peccandi consuetudo vitari queant: nec rigor sine consolatione, videlicet, proposita iis, qui resipiscunt, certa spe misericordiæ, quam Deus omnibus suppliciter exposcentibus, & in toto corde poenitentibus solet clementer exhibere. mos est medicis corporum simplicibus medicamentis purgantibus, quando acredine sua ventriculum, aliasque corporis infestant partes, adijcere nonnulla vim illorum refrænantia, quin etiam omnibus valde amaris, ne palatum offendatur, dulcia permiscere. hoc consilium placuisse videmus Prophetis, Medicis animarum, quibus quasi perpetuum est, increpationibus consolationes, & comminationibus attexere promissiones.

Monet insuper Prædicatorem &c. P. Didacus Stella, ne increpando luxum vestium dicat: ea est rerum vicissitudo, ut jamiam sutoris conjux ita vestibus se ornet, ut cujusdam Nobilis uxor credatur; hoc enim ignominiosum esset, & sutorum detraheret honori; sed potius dicat: ea est rerum vicissitudo, ut jam opificis, vel artificis uxor &c. & sic de reliquis.

CIRCA CONSECTARIUM CONSOLATORIUM.

Solatum præbere nulli magis convenit, quam Oratori sacro, qui fungitur officio communis Patris, qui soletur suos, ut filios, Medici, qui medeatur contritis, & affictis corde, Pastoris, qui percussas, aut luporum rabie terrefactas oves suas ad viridantia pascua spei, & consolationis suo baculo pastoralis, seu verbo Divino benigne educat. ita P. Gelas. reflex. *de Concionibus consolatoris. n. 198.*

Fons autem unde hauriendum est solatium spirituale, Deus est juxta illud Apostoli. 2. Cor. 1. *Benedictus Deus & Pater Domini nostri Jesu Christi, Pater misericordiarum & Deus totius consolationis, qui consolatur nos in omni tribulatione nostra.* item Psalmistæ c. 1. v. 10. *Gaudens gaudebo in Domino, & exultabit anima mea in Deo meo.* atque melliflui Doctoris testimonium: apud Engelgr. in Dominica 3. post Pascha. §. 2. illud verum, ac solidum gaudium, quod non a creaturis, sed a Creatore percipitur.

Media vero, quibus ex hoc divino fonte hauritur spirituale solatium, sunt fides, spes & charitas. ita S. Augustinus super Joannem: *hoc est, quod nos lætificat in omnibus laboribus & periculis vitæ hujus amor noster in Deum, & pium studium, & certa spes & fervor spiritus.*

Applicatio fit pro diversitate circumstantiarum subjecti afflicti, & calamitosi, quas bene considerare oportet, uti ostendit P. Gelas. loc. cit. n. 199. & seq. item P. Lohner in Bibliotheca Concion. tit. 132.

Huc serviunt textus S. Scripturæ & SS. Patrum atque Doctorum, item exempla Biblica variis circumstantiis subjectorum afflictorum accommodata.

SEQUUNTUR TEXTUS SACRÆ SCRIPTURÆ PRO VARIIS CIRCUMSTANTIIS AFFLICTIONUM ADHIBENDI.

Justus probatur a Deo in tribulatione.

Tentat vos Dominus Deus vester, ut palam fiat, utrum diligatis eum, an non. Deut. 13.

Pater Abraham tentatus est, & per multas tribulationes probatus Dei amicus effectus est. Judith. 8.

Vasa

Vasa figuli probat fornax, & homines justos tentatio tribulationis. Eccl. 27.

Quoniam Deus tentavit eos, & invenit illos dignos se. Sap. 3.

Deus non patitur nos tentari supra id, quod possumus.

Patienter agit vobiscum: non patietur vos tentari supra id, quod potestis. 1. cor. 10.

Quos Deus castigat, amat.

Quia acceptus eras Deo, necesse fuit, ut tentatio probaret te. Tob. 12.

Quem diligit Dominus, corripit, & quasi pater in filio complacet sibi.

Quem diligit Dominus, castigat, flagellat autem omnem filium, quem recipit. ad heb. 12.

Ego, quos amo, arguo, & castigo. Apoc. 3.

Deus assistit tribulatis.

Cum ipso sum in tribulatione, eripiam eum, & glorificabo eum psalm. 20.

Juxta est Dominus iis, qui tribulato sunt corde. Psalm. 33.

Deus omnis gratiae modicum passos ipse perficiet, confirmabit, solidabitque. 1. Petri 2. c. 5.

Deus consolatur nos in tribulationibus.

Sicut abundant passionibus Domini in nobis; ita & per Christum abundat consolatio nostra, ut spes nostra firma sit pro vobis scientes, quod sicut socii passionum estis, sic eritis & consolationis. 2. Cor. 1.

In omnibus tribulationibus patimur, sed non angustiamur: aperiimur, sed non destituimur: deicimur, sed non perimus. 2. Cor. 1.

Repletus sum consolatione, superabundo gaudio. 2. Cor. 1.

Benedictus Deus, qui consolatur nos in omni tribulatione nostra. 2. Cor. 1.

Tribulatio erudit animam.

Vexatio dabit intellectum auditui, Is. 28.

Castigasti me, & eruditus sum. Jerem. 32.

Erudire Jerusalem (afflictionibus) ne forte recedat anima mea abs te &c. Jerem. 6.

Tribulatio patientiam operatur, patientia autem probationem, probatio vero spem. Rom. c. 5.

Qui non est tentatus, pauca novit. Eccl. 34.

Tribulatio conducit ad emendationem vitæ, ad salutem animæ.

A Domino corripimur, ut non cum mundo damnemur. 1. Cor. 4.

Ipsè castigavit nos propter iniquitates nostras, & ipse salvabit nos propter misericordiam suam. Tob. c. 13.

Omne gaudium existimate fratres, cum in tentationes varias incideritis, scientes, quoniam probatio fidei vestræ patientiam operatur. ibidem.

Christum non sequitur, qui crucem aspernatur.

Qui non accipit crucem suam, & sequitur me, non est me dignus. Matth. 20.

Christus passus est pro nobis, vobis relinquens exemplum, ut sequamini vestigia ejus. 1. Petri 2.

Non est servus major Domino suo: si me persecuti sunt, & vos persequentur. Joan. 15.

Si mundus vos odit, scitote, quia me priorem vobis odio habuit. ibidem.

Non est alia via ad coelum, quam via crucis.

Nonne hæc oportuit pati Christum, & ita intrare in gloriam suam. Luc. 24.

Per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum. Act. 14.

Crucem patienter ferentibus promissa est æterna beatitudo.

Beati, qui persecutionem patiuntur propter justitiam; quoniam ipsorum est regnum cœlorum. Matth. c. 5.

Non sunt condignæ passiones hujus temporis ad futuram gloriam, quæ revelabitur in nobis. Act. c. 5.

Id, quod in præsentī est momentaneum, & leve tribulationis nostræ, supra modum in sublimitate æternæ gloriæ pondus operatur in nobis, non contemplantibus nobis, quæ videntur, sed, quæ non videntur. 2. Cor. I.

Amen dico vobis; quia plorabitis, & flebitis vos, mundus autem gaudebit, vos vero contristabimini: sed tristitia vestra vertetur in gaudium. Joan. 16.

C A U T E L Æ

IN CONSECTARIIS CONSOLATORIIS ADHIBENDÆ.

Cautela prima. qui consolari decrevit alios, sic se componat in omnibus necesse est, ut sensu publici mali vehementer se tangi, fidem faciat, & interim paratum, instructumque ad confirmandos aliorum animos se exhibeat: certo enim gratior fuit ab ore ejus oratio, quem eodem, quo nos, affectu advertimus præditum.

Cautela secunda. semper consultius erit, plures colligere rationes sumptas de rebus spiritualibus, ac æternis, quam de carnalibus, terrenis, & caducis; illa enim aqua, quæ fluit ex vivo fonte sacrarum litterarum, illi merito præfertur, quæ e stagnantibus lacunis stillat antiquorum Philosophorum. possunt quidem adduci dicta illorum ad confusionem Christianorum, qui in adversis casibus nolunt esse consolati: sed scriptura sacra, ut verbum divinum, in se continet maximam vim, & gratiam, quoscunque afflictos interne consolandi, si eam audire, & penetrare desiderant.

Cautela tertia. si causas aliquas five a Providentia, five a justitia Dei, five aliunde profluentes, ob quas Deus nos flagel-

Aggellat, & punit, reddamus, & explicemus, ne simus in his decernendis nimis audaces, neque proferamus, nisi quas sacra Scriptura, tanquam generales, & nostrorum temporum statui congruentes sine integumento propinat.

Cautela quarta. quando promittimus secuturam certam liberationem, non descendat Prædicator ad singularem aliquem modum, vel determinatum tempus, quo, & quando illa veniat. si enim contrarium contingeret, risu digni apparebimus; multi enim, ut experientia constat, lætissima annuntiabant, cuncta autem contraria evenerunt, & ob hanc causam, & non immerito ludibrio habiti contemnebantur.

Cautela quinta. Prædicator potest interdum concedere dolorem, & luctum justum; provideat tamen, ne hunc concedendo detur occasio, ut incrementum capiat, & fiat immoderatus. inter consolandum vel augere dolorem, ut proprie muliebris sequatur gemitus, & ejulatus, vel ita inducere lætiam, ut puerilis inde oriatur exultatio, utrumque reprehensionem incurrit.

Cautela sexta. Prædicatoris major cura de consolatione, & quiete interna, quæ sedem habet in anima, & conscientia, quam de externa, & in rebus corporeis, ac terrenis posita. est quidem utraque expetenda: illa tamen, quæ est animæ, primario quærenda est. profecto tutissime quis poterit in illa priori quiescere, quamvis altera omnino carere necesse sit; quia facile illi contemnent omnes hujus vitæ acerbos dies suos, quibus tranquilla frui conscientia datum fuerit.

Cautela septima. Prædicator denique adhortabitur Auditores ad orationem, ut Pater cœlestis dignetur ipsorum cordibus immittere Consolatorem, Spiritum S per quem solum omnis dispelli moestitia, dolor mitigari, vera fortitudo adjungi, spes firma in miserorum hominum animis alici potest.

Eckher, Ferdinand Balthasar, / Schleig, Maria Anna, / Weissengruber,
Antoni,

Argumenta Oratoriæ Sacræ Cum Eorum Fontibus In Collegiis Publicis Ex
Oratoria Sacra In Alma Catholica Et Electorali Universitate Ingolstadiensi
Explicata

Ingolstadii [1763]

4 Diss. 4159

urn:nbn:de:bvb:12-bsb11025375-7

VD18 14444771